

Näringslivets syn på roller och ansvar i totalförsvaret

Matilda Olsson, Charlotte Ryghammar & Jenny Lundén

FOI-R--4551--SE

DECEMBER 2017

Matilda Olsson, Charlotte Ryghammar & Jenny
Lundén

Näringslivets syn på roller och ansvar i totalförsvaret

Bild/Cover: TT/Pavel Flato

Titel	Näringslivets syn på roller och ansvar i totalförsvaret
Title	Roles and responsibilities in the total defense – the business sector's view
Rapportnr/Report no	FOI-R—4551--SE
Månad/Month	December
Utgivningsår/Year	2017
Antal sidor/Pages	66
ISSN	1650-1942
Kund/Customer	Justitiedepartementet
Forskningsområde	5. Krisberedskap och samhällssäkerhet
FoT-område	
Projektnr/Project no	A171093
Godkänd av/Approved by	Lars Höstbeck
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

De senaste decenniernas strukturförändringar har bidragit till att samhällets beroende av näringslivets resurser har ökat för att klara av kriser i vardagen såväl som större samhällsstörningar och höjd beredskap.

För de intervjuade företagen är frågor som rör omfattande samhällskriser och krig, eller vilken roll just deras företag skulle spela under sådana situationer, inte någonting som ingår i det dagliga arbetet. Deras fokus ligger på att utveckla sina verksamheter för att stå sig i den ofta hårda konkurrensen på marknaden. Störningar hanteras oftast utifrån en mer kortsiktig horisont och fokuserar på företags- och branschspecifika perspektiv. Företagen anser dock att frågorna om samhällskriser och totalförsvaret är viktiga när de presenteras för dem och de resonerar kring ansvar och roller på en övergripande nivå. Samtidigt anser de inte sig kunna ge djuplodade och detaljerade svar då frågorna inte varit aktuella under lång tid.

Vad gäller företagens syn på roller och ansvar vid samhällskris och krig, är den generella bilden som framkommer att de ser det som statens roll och ansvar att ombesörja fundamentala strukturer såsom organisation, styrning, uppföljning och finansiering. Det är med andra ord statliga aktörer som förutsätts skapa förutsättningar för näringslivet att medverka både i hanteringen av samhällskriser och vid höjd beredskap.

Företagen ser det inte som sitt ansvar att tillhandahålla redundans och beredskap. Deras planering för eventuella störningar i sina verksamheter har ett internt fokus som förutsätter att samhället i övrigt fungerar utan störningar. Ansvaret att förebygga och hantera större samhällsstörningar i grundläggande funktioner som levererar elektricitet, drivmedel, kommunikation och kommunaltekniska tjänster ligger enligt företagen på offentliga aktörer. Givet att staten skapar förutsättningar för näringslivet att delta i planering och hantering av såväl kriser som höjd beredskap, uttrycker företagen en vilja att ta ett samhällsansvar och åta sig en roll.

Denna roll behöver dock arbetas fram i dialog mellan näringslivet och statens aktörer.

Företagen sätter ord på en rad förväntningar, utmaningar och behov likväl som möjligheter och potential för att stärka näringslivets framtida roll och medverkan i totalförsvaret. Totalt har författarna identifierat 13 punkter som belyser dessa perspektiv, som i sin tur kan delas in i följande tre kategorier:

1. Fundamentala beståndsdelar
2. Brister i befintliga strukturer
3. Grundläggande förutsättningar och framtida potential

Författarna menar vidare att parametrar som tydlighet och stringens, kommunikation, incitamentsstrukturer, tidsperspektiv och folkförankring kopplat till total-försvaret måste omhändertas i det fortsatta arbetet för att nå ett lyckat resultat.

Nyckelord: Näringsliv, totalförsvaret, höjd beredskap, civilt försvar, krisberedskap, privatoffentlig samverkan, samhällsviktig verksamhet, redundans, dialog, finansiering, engagemang, incitament.

Summary

Structural changes during the last few decennia have contributed to an increased dependency on the private sector concerning the management of both everyday crises and more severe systemic disturbances.

At present, however, private companies are largely overlooking issues pertaining to major crises or war, and which role they should play if such an eventuality should occur. Their attention is rather directed towards business development for survival and success on a competitive market. Disturbances are often met with short-sighted solutions and as focus tends to stay on sector- or company specific perspectives. Many companies understand the importance of issues regarding crisis management and the Swedish total defence when they are explained to them. However, they are unable to give detailed answers as these issues have not been a priority for a long time.

In general, the private sector appears to view the responsibility to ensure fundamental structures such as organization, monitoring and financing as belonging primarily to the state. In other words, state actors are expected to provide favourable conditions for private companies to participate in the management of crises and the total defence.

Private companies do not view it as their obligation to provide redundancy or readiness. Their readiness planning has an internal focus, and assumes that societal functions operate without disturbances. The responsibility to prevent and handle large societal disturbances to fundamental functions that provides electricity, fuel, communication and other basic services is – according to the private sector – entirely a burden for state actors. Nonetheless, the private sector has expressed motivation to, through dialogue with state actors, find a suiting role and to an extent adopt responsibility for managing crises, emergencies and wartime situations.

Private companies have expressed a series of expectations, challenges and needs, as well as opportunities and potential for strengthening their future roles and increase participation in the total defence. The authors have identified a total of 13 areas that illuminate these perspectives. In turn, these can be divided into the following three categories:

1. Fundamental components
2. Errors in present systems
3. Basic conditions and future potential

Moreover, the authors claim that certain parameters such as perspicuity and stringency, communication, incentives, time perspectives and popular support in regards to the total defence must be taken into consideration in the work ahead in order to reach a successful result.

Keywords: Private Sector, total defence, civil defence, redundancy, readiness, dialogue, financing, opportunities, incentives.

Förord

Under arbetet med den här rapporten har vi fått möjlighet att träffa och intervjua en rad representanter för företag och organisationer inom olika branscher. Utan deras generösa bidrag med perspektiv, erfarenheter och idéer kring roller och ansvar för näringslivet i totalförsvaret hade inte den här rapporten blivit närmelsevis så innehållsrik.

Vi vill därför inledningsvis rikta ett varmt tack till er alla som har ställt upp på att intervjuas för den här studien, som sammantaget bidrar med viktiga kunskaper och erfarenheter inför den fortsatta totalförsvarsplaneringen.

Författarna

December 2017

Innehåll

1	Inledning	9
1.1	Målsättning och syfte	10
1.2	Läsanvisningar	10
1.3	Studiens genomförande	11
2	Näringslivet då och nu ur ett beredskapsperspektiv	15
3	Resultat av intervjuer	19
3.1	Bevakning och säkerhet.....	19
3.2	IT och Telekom	23
3.3	Bygg och entreprenad.....	27
3.4	Kyl- och frystransporter	31
3.5	Sammanfattning av resultat	34
4	Slutsatser och diskussion om vägen framåt	39
4.1	Slutsatser – förväntningar, utmaningar och möjligheter	39
4.2	Diskussion – springande punkter för ett lyckat resultat	47
4.3	Avslutande kommentarer	49
	Referenser	51
	Bilaga 1	55
	Branschbeskrivningar	55
	Lagar och förordningar	63

1 Inledning

Näringslivet har med rätta hamnat i fokus för den återupptagna totalförvarsplaneringen. De senaste decenniernas strukturförändringar har bidragit till att samhällets beroende av näringslivets resurser ökat för att klara av såväl kriser i vardagen som större samhällsstörningar och höjd beredskap. Avvecklade beredskapslager, en mindre Försvarsmakt och drastiskt minskad rådgivning över privata verksamheter som staten tidigare hade kontroll över, har sammantaget förskjutit spelplanen, något som inte har undgått någon med intresse eller ansvar för totalförsvaret. Vad som hittills i stor utsträckning präglat planeringen är dock att ansvariga aktörer talar *om* näringslivets viktiga roll istället för att prata *med* företagen om densamma. När näringslivet nu åter ska engageras i försvaret av Sverige är det viktigt att belysa företagets perspektiv för hur samhällets behov och företagets resurser ska kunna mötas på ett sätt som främjar försvarseffekten och samtidigt kan vara gynnsam för näringslivet.

Att företag med krigsviktig produktion varit förpliktigade att i krig utföra hela eller delar av sin verksamhet är sig inget nytt. Många känner igen begreppet ”K-företag” och kan minnas att maskiner, fordon och egendom varit uttagna för förfogande om behov skulle uppstå. Idag är det däremot främmande för många företag i dagens samhälle att planera för höjd beredskap och krig.

Till skillnad från hur samhället såg ut tidigare, utförs idag en stor del av samhällsviktiga verksamheter inom exempelvis områden som energiförsörjning, elektroniska kommunikationer, transporter, livsmedelsförsörjning och kommunaltekniska tjänster av kommersiella aktörer inom den privata sektorn. Det är verksamheter som helt eller delvis fortsatt måste kunna bedrivas inte bara under samhällseliga störningar, utan även under allvarliga säkerhetspolitiska kriser och ytterst i krig för att det civila försvaret då ska kunna värna civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna samt stödja Försvarsmakten.

Näringslivet utgör således en viktig del av det samlade totalförsvaret även idag, men krisberedskapsarbetet och senare den återupptagna planeringen av civilt försvar och totalförsvaret har så här långt främst inriktats på offentliga aktörer. Näringslivet behöver därför involveras i den återupptagna totalförvarsplaneringen. Inom ramen för Säkerhets- och försvarspolitisk forskning och analys har Justitiedepartementet/SSK därför uppdragit åt FOI att analysera hur företag i Sverige ser på roller och ansvar, och resonerar kring sina förutsättningar att medverka i arbetet med samhällets krisberedskap och civilt försvar som en del av totalförsvaret.

Den här studiens ambition är att bryta mönstret att studera näringslivet utifrån och stället lyssna in hur företag ser på sin roll och sitt ansvar inför, under och efter samhällskris och krig. Genom intervjuer med branschorganisationer och företag i

fyra olika branscher bidrar denna rapport med kunskap om näringslivets perspektiv på sin roll i det moderna totalförsvaret.

1.1 Målsättning och syfte

Näringslivets roll i totalförsvaret är ett relativt omoget område. Dels har få studier genomförts de senaste åren, dels har varken samhället i stort eller näringslivets aktörer haft frågan aktivt på agendan under lång tid. Därför har denna studie en explorativ ansats med en målsättning att genom ett brett angreppssätt bidra med en grundläggande kunskap för att möjliggöra mer djuplodande studier i ämnet längre fram.

Syftet med studien är att genom intervjuer med företag inom branscher med för totalförsvaret viktig funktion/produktion beskriva näringslivets syn på roller och ansvar i samhällskris och krig samt identifiera deras förväntningar, utmaningar och behov inför framtiden. Det är författarnas förhoppning att studien ska kunna peka på eventuella brister och behov av åtgärder för att stärka förmågan att motstå och hantera störningar, men även lyfta fram möjligheter och potential för näringslivets bidrag i totalförsvaret.

I rapporten används framförallt begreppen kris och krig, samhällsstörning, höjd beredskap, samt totalförsvaret. Att begrepp som krisberedskap och civilt försvar inte är lika framträdande är avsiktligt för att göra rapporten tydligare. Då civilt försvar utgör en del av totalförsvaret anses det inte nödvändigt att skriva ut begreppet utan det är underförstått. När det talas om kris och samhällsstörningar gäller samma antagande för krisberedskap, att det är underförstått att det är krisberedskapen som är fundamentet i dessa frågor.

De frågeställningar som vägleder arbetet kan formuleras enligt nedan:

- Hur ser företag i Sverige på roller och ansvar vid samhällskris och krig?
- Vilka förväntningar, utmaningar, möjligheter och behov ser företagen kopplat till näringslivets engagemang i totalförsvaret?

1.2 Läsanvisningar

För att ge läsaren möjlighet att överblicka rapportens upplägg samt få en uppfattning om hur den är tänkt att läsas, följer här några korta instruktioner.

Studiens resultat och slutsatser är en produkt av tillvägagångssätt samt val av branscher och företag. Därför inleds rapporten med att redogöra för hur studien genomförts samt en beskrivning av, och motivering kring, vilka branscher och företag som studerats.

Därefter följer kapitel två som ger en bakgrund till näringslivets roll i totalförsvaret genom att övergripande återge näringslivets relation och koppling till samhällsviktig verksamhet och totalförsvaret över tid.

Efter att ha presenterat dessa två perspektiv är det i kapitel tre dags att återge resultaten från de genomförda intervjuerna. Resultaten presenteras branschvis följt av ett avslutande avsnitt som sammanfattar resultaten för de studerade branscherna.

Det fjärde kapitlet är uppdelat i två delar. Den första redogör för de slutsatser som studien kommer fram till, och den sista delen är ett diskussionsavsnitt där rapportförfattarna lyfter fram vad som bedöms vara springande punkter för att lyckas involvera näringslivet i totalförsvaret.

I kapitel fem kan läsaren ta del av referenser i form av skriftliga och muntliga källor.

I bilaga 1 återfinns dels en övergripande beskrivning av respektive bransch. Dessa beskrivningar är på inget sätt uttömmande utan ska ge läsaren en allmän bild över vilka förutsättningar som präglar företagen i branschen, samt ge en inblick i hur de olika branscherna kan ses som samhällsviktig verksamhet och dess relation till krisberedskapen och totalförsvaret. I bilagan finns även en sammanställning av några lagar och förordningar med bäring på näringslivet vid höjd beredskap.

1.3 Studiens genomförande

Studiens utgångspunkt är att tillvarata näringslivets syn på roll och ansvar i kris och krig. Den centrala delen av datainsamlingen har därför utgjorts av en intervjuserie med både branschorganisationer och företag. Fokus för intervjuerna har varit att fastställa hur aktörer i utvalda branscher ser på sin roll i totalförsvaret samt förväntningar, utmaningar och behov inför framtiden. Därtill har kompletterande information inhämtats för att beskriva relevanta lagar och förordningar, näringslivets utveckling över tid samt bakgrundsinformation om de olika branscherna.

Sammanlagt har 16 intervjuer genomförts, fördelat på fyra branscher (tre företag samt branschorganisation för respektive bransch). För samtliga branscher gällde att representanter för branschorganisationerna intervjuades som steg ett, dels för att få en allmän orientering, dels för att möjliggöra en diskussion om urval av företag att intervjuas och få kontaktvägar in till företagen.

Intervjuerna har varit semistrukturerade och utgått från följande rubriker:

- Karaktär, utvecklingstrender och påverkansfaktorer
- Störningar, risker, sårbarheter och beroenden
- Roll och ansvar i en samhällskris
- Roll och ansvar vid höjd beredskap
- Nuvarande engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

- Framtida engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

1.3.1 Val av branscher

Sett till omfattningen av näringslivets betydelse för att upprätthålla samhällsviktiga verksamheter i kris och krig, vore det önskvärt att studera i stort sett alla branscher inom näringslivet. Verkligheten ter sig dock så att ett urval var tvunget att göras för att inom givna ramar kunna bidra med ny kunskap, som både medger en viss bredd och i möjligaste mån även ett djup inom de valda branscherna. Efter en avvägning mellan antalet intervjuer som studiens ramar medgav och antalet branscher som bedömdes som nödvändigt för att visa på bredd i slutsatserna, landade beslutet på följande fyra branscher:

- Bevakning och säkerhet
- IT & Telekom
- Bygg och entreprenad
- Kyl- och frystransporter

Valet av ovanstående branscher föregicks av en diskussion utifrån ett antal parametrar. En grundläggande förutsättning var att branschen utgör en viktig komponent i en samhällsviktig verksamhet.¹

För att med viss bredd, trots det begränsade antalet branscher, kunna identifiera olika typer av förutsättningar och behov skiljer sig de valda branscherna sig åt vad gäller huvudleverans (tjänst och/eller fysiska varor), samt etablering inom krisberedskapen idag (om verksamhet täcks in av ett av MSB:s samverkansområden², etablerad samverkan med offentliga aktörer, krav på rapportering eller samverkan med utpekad myndighet ur ett krisberedskapsperspektiv).

Området *näringslivets roll i totalförsvaret* har en lång historia men det saknas i mångt och mycket studier och analyser över vilka branscher och företag som skulle klassas som krigsviktiga utifrån rådande kontext.

För att studien ska vara relevant för dagens totalförsvaret och inte endast en återupprepning av hur systemet såg ut under kalla kriget, har urvalet av branscher även utgått från samhällets förändring över tid där ett perspektiv är att branschen ska leverera tjänster som är samhällsviktiga idag men som inte var samhällsbärande i lika stor utsträckning under kalla kriget. IT & Telekom är ett exempel på en sådan bransch. Digitaliseringens genomslag och effekter på samhället har gjort

---

¹ Med samhällsviktig verksamhet menas enligt MSB de verksamheter, anläggningar, noder, infrastrukturer och tjänster som upprätthåller den funktion som de ingår i och är verksamhet som är av avgörande betydelse för upprätthållandet av viktiga samhällsfunktioner.

² För att stärka samhällets krisberedskap samverkar myndigheter och andra aktörer inom sex samverkansområden. Dessa är: Ekonomisk säkerhet; Farliga ämnen; Geografiskt områdesansvar; Skydd, undsättning och vård; Teknisk infrastruktur samt Transporter

att vi idag är beroende av internetuppkoppling, men också kommunikation i en skala som långt överskrider tidigare omfattning.

En stor förändring sedan den gamla totalförvarsplaneringen är Försvarmaktens minskade storlek och lägre grad av självförsörjning. Av intresse för studien var därför att inkludera en bransch vars verksamhet har fyllt delar av den verksamhet som Försvarmakten tidigare hanterade helt eller delvis i egen regi. Bevaknings- och säkerhetsbranschen kom i sammanhanget att utgöra ett naturligt val.

Med avvecklade beredskapslager och en utveckling som drivits på av effektivisering och därmed bland annat minskad redundans, ansågs det även prioriterat att studera en bransch som utgör en viktig del i det system som upprätthåller den samhällsbärande strukturen idag. Där föll valet på transporter. Området är stort och innefattar flera transportslag. För att underlaget skulle vara hanterligt samt möjliggöra meningsfulla slutsatser valdes därför en nisch inom branschen, nämligen kyl- och frystransporter. Skälet till varför valet föll på just denna del är dess nära koppling till den grundläggande funktionen livsmedelsförsörjning, ett område som är starkt präglad av just-in-time och minskande lagerkapacitet.

Vidare bedömdes det som viktigt att studera en bransch vars verksamhet är samhällsviktig och som har erfarenhet av att vara en del av det tidigare totalförsvaret, men som står utanför krisberedskapssystemet idag. Byggbranschen var tidigare djupt involverad i totalförsvaret genom den så kallade byggnads- och reparationsberedskapen. Branschens verksamhet kan anses vara samhällsviktig under alla skeenden; före, under och efter kris eller krig.

1.3.2 Val av företag

Tolv företag, fördelat på ovan nämnda branscher, har valts ut som intervjuobjekt. Processen att välja företag för intervjuer tog sin utgångspunkt i rekommendationer från respektive branschorganisation. Dessa föregicks dock av en diskussion om studiens syfte och målsättning, vilket därmed vägledde branschorganisationerna³ i sina rekommendationer.

För bevakning- och säkerhetsbranschen var ambitionen att komma i kontakt med företag som dels innehar stora marknadsandelar, dels har kontrakt med för studien relevanta myndigheter (i det här fallet Försvarmakten eller annan samhällsviktig verksamhet). Följande företag föll valet på:

- Securitas
- Nokas
- Cubsec

---

³ De intervjuade branschorganisationerna är: Säkerhetsföretagen, IT- & Telekomföretagen, Sveriges Byggindustrier samt Transportföretagen

För IT- och telekombranschen var studiens intresse att fånga en bredd av aktörer som återspeglar branschens vikt i samhället. I planen ingick därför att intervjua företag som dels har funnits över tid och som kan återkoppla till den tidigare totalförsvarsplaneringen, dels har fokus på internetuppkoppling som leverans. Det var också prioriterat att återge erfarenheter från ett företag som arbetar med internet och digitala plattformar som grund. De företag som intervjuats inom branschen är:

- Telia
- Bahnhof
- Min Doktor

Fokus för byggbranschen var att intervjua företag med olika horisonter och erfarenheter vad gäller det internationella, nationella och regionala perspektivet. Då den svenska byggbranschen präglas av ett antal större aktörer och en stor mängd små och medelstora företag var det angeläget att inkludera båda dessa perspektiv. Till det hör även att fånga både rollen som beställare av underleverantör respektive genomförare av den beställningen, vilket resulterade i följande företag:

- Skanska
- Peab
- K360⁴

För kyl- och frystransporter var fokus att intervjua företag som hade svenska ägare, alltså inte större distributions- och speditiönsföretag. Det var i detta fall önskvärt att få en spridning över landet och inte enbart spegla mälardalsregionen för att förstå olika regioners förutsättningar samt hur de spelar an i helheten. De tre företagen som intervjuades är:

- Kyl- o Frysexpressen Mälardalen AB
- Götene Kyltransporter
- Dala kyl/frys

---

⁴ Ett medelstort byggföretag med huvudkontor i Uppsala

2 Näringslivet då och nu ur ett beredskapsperspektiv

För att ge läsaren en inramning av studiens fokusområde ger detta kapitel en bakgrund till vilken relation företag i Sverige har haft till totalförsvaret tidigare. Kapitlet syftar till att ge en grundläggande förståelse för systemets utveckling och dess drivkrafter.

Näringslivets roll i det tidigare totalförsvaret

Erfarenheterna från första världskriget visade att hela samhällsekonomin måste mobiliseras för att krigsberedskapens krav skulle kunna mötas. I det totalförsvaret som skapades var det ekonomiska försvaret en av grundpelarna. Det syftade till att säkerställa tillgång på och produktionskapacitet av strategiska resurser.

Till skillnad mot det övriga totalförsvaret bestod det ekonomiska försvaret inte av olika enheter utan utgjorde snarare ett samlingsbegrepp för hur samhället som helhet skulle anpassa sig till skilda krissituationer. Åtgärderna som krävdes för att förbereda och underlätta denna anpassning hade vidare en annan karaktär än övrig verksamhet inom totalförsvaret i den meningen att det här var i princip hela näringslivet och inte myndigheterna som utgjorde den viktigaste resursen.

Vid tiden för andra världskriget baserades den svenska industrin i stor omfattning på inhemska råvaror och produkterna avsattes till största delen inom landet. På 1970-talet, ca 30 år senare, hade bilden starkt förändrats genom en tilltagande specialisering och internationalisering samt ett ökat beroende av import. Detta fick till följd att försörjningen blev alltmer sårbar för olika störningar. Fredskriser aktualiserade ökad beredskapslagring av olja med skyldighet för oljebolag att medverka. Till vissa industrier utgick statligt stöd för att kunna upprätthålla en för beredskapens del nödvändig produktionskapacitet. I förordningen (1982:517) om beredskapslån och beredskapsgaranti reglerades under vilka förutsättningar lån och garanti fick lämnas till den som upprätthöll eller stärkte försörjningsberedskapen. Följande åtgärder angavs som grund: upprätthålla viss produktionskapacitet eller produktion, utveckla inhemska ersättningsprodukter, förbereda viss alternativ produktion, beredskapslagra vissa varor samt vidta annan åtgärd som regeringen har godkänt.⁵

I det ekonomiska försvarets planeringsarbete deltog företag och olika samman slutningar. Under 1980-talet delades samhällssektorerna upp i funktioner med en funktionsansvarig myndighet (FAM) för varje funktion. Eftersom beredskapen byggde på de resurser som näringslivet förfogade över i fred och dess förmåga till

---

⁵ Larsson & Ryghammar (2015), En historisk respektive internationell kartläggning av arbetet med skydd av samhällsviktig verksamhet

anpassning vid höjd beredskap, genomfördes förberedelserna inom funktionerna i nära samverkan med näringslivet. Försörjningsviktiga företag planades i fred som *krigsviktiga företag* (K-företag). Dessa företag var förpliktigade att i krig utföra viss krigsviktig produktion, i vissa fall med ändrad inriktning med hänsyn till totalförsvarets behov. Övriga företag skulle fortsätta sin verksamhet i den omfattning förhållandena vid beredskapshöjning så medgav. K-företagsplanläggningen innebar att företagets möjligheter att upprätthålla produktionen på en viss nivå skulle underlättas, bland annat genom att nyckelpersoner inte togs ut i krigstjänst.⁶

Totalförsvaret i strategisk time-out

I samband med det kalla krigets slut på 1990-talet uppstod nya hotbilder och därmed förändrade krav på totalförsvaret. Regeringen pekade på att den dåvarande planeringen hade förlorat sin betydelse. För att bryta den statiska och kalla kriget-orienterade inriktningen bedömde regeringen att den existerande funktionsindelningen inom civilt försvar skulle avskaffas och ersättas av en struktur med samverkansområden och myndigheter med ett särskilt samverkansansvar, som sades vara mer flexibel i och med att den omfattade både beredskapen för svåra påfrestningar på samhället i fred och höjd beredskap. Ingen myndighet skulle pekas ut som ansvarig för den övergripande planeringen inom respektive område. De utpekade myndigheterna skulle istället ha ett gemensamt ansvar för att säkerställa planeringen inom området. En ny myndighet, Krisberedskapsmyndigheten (KBM), skulle från 2002 komma att ha övergripande ansvar för samordning av samverkansområdena. Vissa myndigheter skulle dock även i fortsättningen ha ett ansvar som var kopplat till totalförsvaret. Ett exempel på ett sådant var det så kallade bevakningsansvaret.

Regeringen betonade i detta sammanhang att verksamheten i den offentliga sektorn inte var tillräcklig för att säkerställa ett säkert och robust samhälle. Problem måste lösas underifrån och i en nära samverkan mellan det offentliga och det privata. Regeringen bedömde därför att det inom för samhället viktiga områden måste skapas en strukturerad samverkan mellan offentlig sektor och näringsliv. Om så inte skedde skulle Sveriges förmåga att förebygga och hantera kriser aldrig bli tillräckligt bra. Regeringen initierade därför tillskapandet av olika samverkansfora mellan näringslivet och det offentliga inom de föreslagna samverkansområdena.⁷

Förutsättningar för näringslivets roll i det återupptagna totalförsvaret

Mot bakgrund av ändrade omvärldsförhållanden beslutade regeringen i december 2015 att Försvarsmakten, MSB och övriga berörda myndigheter ska återuppta en

---

⁶ Larsson & Ryghammar (2015), En historisk respektive internationell kartläggning av arbetet med skydd av samhällsviktig verksamhet

⁷ Ibid.

sammanhängande planering för totalförsvaret. I det civila försvarssammanhanget uttrycker regeringen bland annat följande kring näringslivets roll:

Planeringen för det civila försvaret bör återupptas och genomföras med utgångspunkt i en helhetssyn där hotskalan omfattar såväl fredstida krissituationer som höjd beredskap. Helhetssynen gäller också vilka aktörer som bör delta i planeringen. Planeringen bör därför ske i samverkan mellan statliga myndigheter, kommuner, landsting, frivilligorganisationer, privata näringslivet med flera som är berörda.⁸

I sin definition av det civila försvaret inkluderar regeringen vidare näringslivet bland annat på följande sätt:

Civilt försvar är den verksamhet som myndigheter, kommuner och landsting samt enskilda, företag och föreningar m.fl. vidtar i fredstid i form av beredskapsplanering och civil verksamhet som behövs under krigsförhållanden.⁹

Näringslivets betydelse och privat-offentlig samverkan har betonats sedan den moderna krigsberedskapen tog form efter första världskriget. Under den strategiska time-outen har samhället förändrats och därmed näringslivets roll och förutsättningar att verka i totalförsvaret. Effektivisering, rationalisering och mekanisering är exempel på processer som präglar näringslivet under den moderna historien, så även de senaste decennierna. Det som nu tillkommer eller har accelererat är att samhället har utvecklats mot en allt högre grad av digitalisering och näringslivet har, liksom andra delar av samhället blivit mer högteknologiskt och IT-styrt.

Vidare har offentliga verksamheter privatiserats. Staten har avyttrat flera verksamheter, bland annat inom telekommunikationer, sjukvård och läkemedel, samt energiförsörjning. Därtill har det mesta av statliga lager avskaffats. Flera svenska företag har dessutom blivit internationella med tillverkning och försäljning runt om i världen. Samtidigt genomgår många verksamheter en globalisering, som sker till exempel genom dotterbolag i andra länder, sammanslagningar, försäljningar och uppköp av företag på en global arena. Den internationella konkurrensen har ökat och blir alltmer påtaglig. Sverige har gått från att vara ett självförsörjande land till att idag vara i stor utsträckning beroende av import av varor och tjänster.

Av betydelse för arbetet med totalförsvaret är också att antalet aktörer i systemet ökar, vilket tenderar att göra samverkan och samordning mer tidskrävande och komplicerad, samt att beroendeförhållanden mellan fler typer av samhällsverksamheter ökar.¹⁰

---

⁸ Prop. 2014/15:109, s.104

⁹ Prop. 2016/17:1 Utgiftsområde 6, s.13

¹⁰Larsson & Ryghammar (2015), En historisk respektive internationell kartläggning av arbetet med skydd av samhällsviktig verksamhet

Sammantaget ska den återupptagna planeringen av totalförsvaret, som utgör samhällets samlade verksamhet i krig, genomföras under andra förutsättningar än den tidigare planeringen gjorde.

Med ovanstående genomgång som bakgrund presenteras i nästföljande kapitel hur företag idag ser på roller och ansvar i totalförsvaret.

3 Resultat av intervjuer

Följande avsnitt presenterar resultatet av de genomförda intervjuerna. Resultaten presenteras branschvis och följer samma struktur som användes under intervjuerna.

- Karaktär, utvecklingstrender och påverkansfaktorer
- Störningar, risker, sårbarheter och beroenden
- Roll och ansvar i en samhällskris
- Roll och ansvar vid höjd beredskap
- Nuvarande engagemang i krisberedskap och totalförsvar
- Framtida engagemang i krisberedskap och totalförsvar

Kapitlet avslutas med ett avsnitt som sammanfattar slutsatserna för de fyra branscherna.

För en övergripande beskrivning av respektive bransch hänvisas till bilaga 1.

3.1 Bevakning och säkerhet

Resultaten som presenteras för den här branschen baseras på intervjuer med Securitas, Nokas och Cubsec. Information som återges speglar dels åsikter och ståndpunkter som är generella för samtliga företag, dels perspektiv som är specifika för enskilda företag.

Karaktär, utvecklingstrender och påverkansfaktorer

Branschens företag tillhandahåller säkerhetsjänster med tyngdpunkt på bevakning. De intervjuade företagen uppger att ett växande fokus på trygghet och säkerhet i samhället ökar efterfrågan på sådana tjänster, från såväl offentliga som privata aktörer. Liksom i många andra branscher finns dock, enligt företagen, inte minst under högkonjunktur vissa svårigheter att rekrytera personal, och detta till en bransch som fortsatt bedöms expandera.

Vidare uppges branschen ha ändrat karaktär något under senare år och uppdragen har i högre grad kommit att avse brottsförebyggande verksamhet. Detta beror enligt företagen bland annat insikten om att undermåliga säkerhetsskydd och att växande hot mot samhällsviktiga anläggningar ökar i samhället. Behovet att skydda objekt från obehöriga intrång uppges bli allt större. Verksamheten har även utvecklats från ett tydligt fokus på fysiska skyddsobjekt till att i allt högre grad också omfatta skydd av människor. Teknikutvecklingen har medgett att personell bevakning i allt större utsträckning kunnat ersättas med teknik. Mot bakgrund av uppdragets utveckling som exempelvis medfört en större närvaro av bevakningspersonal på gator och torg, uppfattas denna, enligt företagen, inte sällan som ett

slags ny lokalpolis av allmänheten. En ökad diversifiering uppges också innebära behov av ytterligare kompetenser.

Kommunerna framhålls som en grupp som i allt högre grad efterfrågar bevakningstjänster. I sammanhanget uppfattar företagen att kommunerna i allt större utsträckning attraherar nya invånare med erbjudande om trygghet. Utvecklingen befaras samtidigt kunna medföra ökad trygghet i redan trygga områden, som har större resurser att lägga på säkerhetsåtgärder, samtidigt som sämre förutsättningar finns i områden med det största behovet av trygghetsåtgärder. Detta riskerar, enligt företagen, i sin tur att skapa större sprickor i samhället, med behov av ytterligare åtgärder för säkerhet och trygghet.

Enligt företagen är det svårt att bedöma hur branschen kommer att utvecklas på längre sikt, till exempel mot bakgrund av den snabba teknikutvecklingen eller vad samhället i framtiden kommer att betrakta som skyddsobjekt. Som exempel nämns sjukhus som idag inte uppges ha skyddsobjektstatus. Det anses därför även vara svårt att bedöma hur branschens verksamheter med betydelse för krisberedskap och totalförsvaret kommer att utvecklas samt hur dessa ska beaktas och hanteras i samhällets samlade beredskapsplanering.

Branschen har, i motsats till många andra branscher, en tydlig skärningspunkt mot polisen och det militära försvaret, bland annat i den meningen att branschen bevakar skyddsobjekt för dessa verksamheter.

Störningar, risker, sårbarheter och beroenden

De intervjuade företagen uppges att det finns en viss stabsberedskap med nödlägesplanering och krisrutiner, men att branschens företag i övrigt inte har vidtagit någon mer omfattande planering inför olika typer av störningar i verksamheten. Personalbrist identifieras som en potentiell risk samtidigt som företagen i branschen är beroende av grundläggande funktioner såsom kommunikation, el, drivmedel, vatten etc. I sin planering förutsätter dock de intervjuade företagen att dessa funktioner fungerar normalt.

Branschens aktörer ger vidare uttryck för att den växande känslan av otrygghet även skapar utmaningar för de anställda. Vissa områden bedöms av företagen vara för osäkra för personalen och är överhuvudtaget inte aktuella för att erbjuda bevakningstjänster.

Företagen har också identifierat en utmaning i att de säkerhetsföretag som skyddar skyddsobjekt inte själva utgör skyddsobjekt. Om kedjan som helhet ska säkras menar företagen att denna sårbarhet måste beaktas.

Slutligen bedömer företagen från branschen att förebyggande säkerhetsarbete blir allt viktigare när många verksamheter blir mer komplexa och därigenom mer sårbara.

Roll och ansvar i en samhällskris

Branschaktörerna identifierar sin verksamhet som samhällsviktig ur flera perspektiv. Det kan till exempel handla om upplåsning, avspärningar och värde-transporter. Närvaron av bevakningspersonal i skilda miljöer anges även bidra till minskad brottslighet, till exempel inbrott. Den frekventa och breda närvaron, innebär ”ögon och öron” och möjligheten att snabbt vara på plats, vilket skulle, framhåller företagen, kunna utvecklas och bättre nyttjas som sensorer för viktig information inom samhällets krisberedskap, såväl före, under som efter en händelse. Företagen nämner exempelvis terrordådet på Drottninggatan våren 2017, då företagets bevakningspersonal befann sig i området och därför först kunde vara på plats och ingripa. Ett stort antal medarbetare, uppger de intervjuade, agerade redan under de mest kritiska minuterna, trots att de inte hade någon sådan skyldighet.

För att bättre nyttja bevakningsverksamheten i ett större sammanhang menar branschen att regelverk och strukturer behöver ses över. Till exempel kan ordningsvakter underställas polisbefäl under en händelse (oavsett uppdragets finansiär). I samband med attentatet på Drottninggatan 2017 framhålls att enskilda poliser använde denna möjlighet på ett ostrukturerat sätt. Det saknades från företagets sida en strategisk ledning av deras personal. Relationen till polisen anses behöva tydligare former och frågor om tjänstgöringsplikt, arbetsgivaransvar och arbetsmiljölagstiftning behöver belysas. En annan fråga gäller avgränsningen för ordningsvakternas utvidgade lagstöd. För en effektivare hantering i ett övergripande samhällsperspektiv, som vid långa ledtider i väntan på polisiära insatser, efterfrågar företagen större möjligheter att hantera en händelse ”från ax till limpa”.

Det framförs också att en översyn för att ensa de olika kategorierna av bevakningspersonal vore önskvärd. De olika kategorierna av väktare och skyddsvakter skiljer sig idag åt vad gäller godkännande och registerkontroll för arbete, utbildning, lagstöd, befogenheter etc.

Enligt branschen finns en stor brist kring samhällets gemensamma kommunikationsmedel. Företagen får med nuvarande regelverk inte ingå i Rakel-systemet. Detta anses allvarligt begränsa möjligheterna till samverkan kring lägesbilder med mera och betraktas som en omfattande sårbarhet i systemet.

En utmaning uppges också ligga i upphandlingsförfarandet. Upphandlingar anses inte ske under enhetliga former. Det finns, enligt branschens aktörer, offentliga institutioner som agerar enskilt och ser till det egna behovet, istället för till samhället som helhet. Det redogörs för ett landsting som i en upphandling ville avtala bort klausulen om force majeure och på det sättet ”gå förbi” systemet och säkerställa skydd av den egna verksamheten, något som de från företagets sida bedömde som realistiskt och därför inte accepterade. Företagen menar att det behövs en mer sammanhållen diskussion om samhällets resurser för att säkerställa krisberedskapen inte minst genom ändamålsenlig utformning av kontrakt.

Utifrån bland annat erfarenheterna från terrordådet på Drottninggatan ställer sig företagens representanter också frågan hur de ska betrakta samhällsansvaret i förhållande till kundansvaret. På vilket sätt ska till exempel resurser och kostnader prioriteras och fördelas vid olika situationer? Vem, vilka eller vad ska betraktas som mest angeläget att skydda?

Sammantaget uttrycker branschens aktörer en positiv inställning till en roll i samhällets krisberedskap, men att ansvaret och det större sammanhanget inte är självklart och varken strukturerat eller tydligt uttalat. Eftersom ansvariga offentliga aktörer inte ”bjuder in” branschen och dess företag för samverkan, övning, kommunikation etc. (såväl före, under som efter) blir rollen idag oförutsägbar och händelser får hanteras ad hoc.

Roll och ansvar vid höjd beredskap

Det finns enligt de intervjuade företagen ingen planering för höjd beredskap. Roll och ansvar inför och under höjd beredskap uppfattas som oklara och behov av förtydliganden från ansvariga myndigheter föreligger. Det gäller den egna rollen, förhållandet till andra aktörer och uppgifter i ett större sammanhang.

Kopplat till rollen under höjd beredskap bedöms frågan om krigsplaceringar vara viktig för branschen, till exempel i vilken mån resurser är dubbelt in-tecknade. På vilket sätt kommer resurserna att prioriteras? Vilken målgrupp och vilka anläggningar ska anses som viktigast? Kopplat till denna roll är även frågan om kortare anställningar. Traditionellt har branschen haft hög genomströmning av personal. Även om branschen anser att trenden brutits, måste företagen ta höjd för kortare anställningar i perspektivet krigsplaceringar.

Nuvarande engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Företagens aktörer redogör för att de inte blivit kontaktade av på området ansvariga myndigheter, såsom MSB och Försvarsmakten avseende beredskapsfrågor. Inte heller har de engagerats i frågor som rör totalförsvaret via andra aktörer, till exempel inom ramen för MSB:s samverkansområden. De upplever en total avsaknad av gemensam planering och forum för relationsskapande på området, såsom övningar. Företagen menar att avsaknaden av formella strukturer gör att personliga kontakter avgör utgången av olika händelser. Branschaktörer deltog på eget initiativ för första gången på konferensen Folk och Försvaret i Sälen år 2015 och upplevde där ett positivt bemötande.

Framtida engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Enligt företagen finns det en uttalad vilja i branschen att engagera sig i arbetet med krisberedskap och totalförsvaret. I första hand efterfrågar företagen inbjudan till dialog och deltagande samt en tydlig syn på näringslivet som en del av beredskapsplaneringen. Inom branschen anges att företagen, inom rimliga ramar, är beredda att ”investera i samhällskontraktet” och bidra med tid och kompetens.

Inför ett engagemang uppges det finns behov av insikt hos ansvariga myndigheter att upphandling av beredskap kommer att kosta pengar. Vidare erfordras robusta

avtal för en reell funktion. Aktörerna betonar att en samlad planering för krisberedskap och totalförsvaret kräver ett samlat och gemensamt perspektiv på upphandling av de samhälleliga resurserna. Alla myndigheter kan inte upphandla fullt skydd inför alla situationer, eftersom så mycket skydd inte finns att tillgå i realiteten. Behov av skyddsmängd under olika situationer måste specificeras och avvägas mot varandra, samtidigt som beställarfunktionen måste utvecklas. Det föreslås till exempel att det tas fram en skrift om myndigheters upphandling av beredskap från företag.

Mervärdet för branschen att delta i beredskapsarbetet uppges till exempel kunna vara möjligheten för företagen att känna sig som en del av något större, en allmän kunskaps- och kompetensutveckling, innovation och tjänsteutveckling till följd av nya insikter om samhällets behov, teknikens möjligheter etc. Detta skulle även kunna leda till en minskad personalomsättning och en större attraktion bland arbetssökande.

Det anses även saknas en strukturerad dialog och informationsutbyte mellan myndigheter och näringsliv. Idag sker det framförallt utifrån enskilda och personliga kontakter. Det efterfrågas ett gemensamt arbetssätt såväl före, under som efter en händelse. I sammanhanget nämns ett legitimt och säkert system för säkerhetsklassad information mellan aktörerna som viktigt. Ett förslag är validering av personal som kan bedömas ha behov av sådan information. Från branschen lyfts ett behov att tillsammans med övriga aktörer lära känna och identifiera behov och utmaningar utifrån en gemensam beskrivning och analys av verkligheten. Exempel på frågeställningar är: Vilka är de statliga kraven? Vilka plikter har företagen? Hur hanteras krav och plikter i upphandling i förhållande till politiska krav?

3.2 IT och Telekom

De företag som är utvalda att representera IT- och telekombranschen är inte en homogen grupp. Tvärtom skiljer de sig åt i många avseenden. Trots deras olikheter framkommer gemensamma nämnare mellan företagen. De intervjuade företagen Telia, Bahnhof och Min Doktor.

Karaktär, utvecklingstrender och påverkansfaktorer

Branschens företag tillhandahåller IT- och telekomtjänster på en marknad som uppges präglas av hård konkurrens. Ett stort antal aktörer uppges medföra svårigheter att erhålla en övergripande bild av branschen som helhet. Inte minst den del av branschen som levererar uppkoppling uppges vara komplex med aktörer som hyr, köper och säljer uppkoppling från och till varandra. De intervjuade företagen har olika uppfattningar om huruvida det är en styrka eller svaghet ur säkerhetssynpunkt att det idag finns flera aktörer som levererar uppkoppling, jämfört med hur det såg ut under tiden med Televerket som enda aktör.

Branschen uppges präglas av en extremt snabb utveckling med omfattande tekniskiften. Utvecklingen medför förändrade vanor och beteendemönster i samhället, såväl inom organisationer som hos privatpersoner, och ett allt större beroende av internetuppkoppling och smarta telefoner.

Det intervjuade företagen ger vidare uttryck för olika syn på användandet av molntjänster kontra egna servrar. Å ena sidan betonas att full kontroll och säkerhet bara kan uppnås genom användning av egna servrar, å andra sidan framhålls att många säkerhetskänsliga åtgärder är möjliga vad gäller molntjänster och att dessa kan utgöra säkrare alternativ än att hantera motsvarande dokument i form av papperskopior.

Att hålla sig uppdaterad inom området, och inte minst dess säkerhetsaspekter, uppges kräva omfattande resurser i form av ett aktivt engagemang och en ständig kunskapsinhämtning. Mot denna bakgrund kan branschens företag urskilja en utveckling mot att allt fler aktörer halkar efter och en växande kompetensklyfta mellan aktörer som bedriver verksamheter på området som bisyssla respektive heltidssyssla. Företagen i branschen lever och andas frågor som digitalisering och IT-säkerhet till skillnad, menar de intervjuade, från många företag i andra branscher och aktörer i offentlig sektor. Där identifierar de intervjuade istället en bristande förståelse och hantering. Offentliga aktörer bedöms enligt de intervjuade ha uppenbara svårigheter att hantera den snabba utvecklingen på IT- och telekomområdet.

Enligt de intervjuade företagen hamnar frågor kring IT- och informationssäkerhet i allt högre grad i fokus, i ett bredare perspektiv och i en vidare krets. De intervjuade branschrepresentanterna bedömer dock säkerhetstänkandet i samhället som i högsta grad omoget. Företagen kan identifiera en ökande spänning mellan olika intressen i frågan om IT-säkerhet. Det gäller bland annat redundans och robusthet kontra smidiga och resurssnåla lösningar. Avnämarna uppges generellt uppvisa låg toleransnivå för avbrott, men samtidigt en låg betalningsvilja för robusthet och redundans. Det betonas i sammanhanget att en ökad säkerhet inte med nödvändighet behöver medföra betydande kostnader. En annan spänning utgörs av frågan om ett centraliserat kontra decentraliserat synsätt. Centralisering av verksamheter kan vara mindre kostnadskrävande och kan även vara säkrare till följd av ökad kontroll, men en centralisering kan också göra verksamheten mer känslig för störningar och avbrott.

Hur branschen kommer att utvecklas på längre sikt anses vara svårt att bedöma ur flera perspektiv, inte minst mot bakgrund av den snabba teknikutvecklingen. Det blir därmed också, menar företagen, svårt att bedöma hur branschens verksamheter med betydelse för krisberedskap och totalförsvaret kommer att utvecklas samt hur dessa verksamheter ska beaktas och hanteras i samhällets samlade beredskapsplanering.

Störningar, risker, sårbarheter och beroenden

Förutom stabsberedskap finns till delar en planering för störningar i verksamheten. Företagen har olika former av reservförfaranden inom exempelvis internet-uppkoppling, molntjänster och reservkraft. Företagens planering och vidtagna åtgärder för beredskap baseras dock på att samhället i stort, runt företagen, fortsatt fungerar på normalt sätt. Företagen i branschen är, liksom i många andra verksamheter, beroende av till exempel elektricitet. Sådana basala funktioner förutsätts, med undantag för kortare avbrott, vara tillgängliga.

Företagen lyfter att diskussioner om risker och sårbarheter i samhället traditionellt fokuserat på fysisk infrastruktur. Frågor om informationssäkerhet anses vara minst lika viktiga, men utgör ett område där arbetet inte alls är utvecklat på motsvarande sätt. I sammanhanget påpekas att verksamheter i allt högre grad blir föremål för upphandling, men det bedöms generellt saknas kunskap om IT-säkerhet i beställarorganisationerna.

Det anges vidare vara mycket skiftande kvalitet i den fysiska infrastrukturen för IT och telekom, men att det saknas en övergripande bild av hur näten i Sverige ser ut. Avsaknaden av en övergripande bild av infrastrukturen uppges ställa till stora problem för samtliga branschaktörer, exempelvis vad gäller att avhjälpa driftstörningar till följd av avgrävda kablar.

Roll och ansvar i en samhällskris

De företag som tillhandahåller internetuppkoppling förstår och uttrycker sitt värde som en samhällsviktig aktör, däremot anses det av ett företag inte vara enkelt att se hur enskilda företag kan bidra till helheten. Företagen pekar på att samhället skulle få omfattande problem inom minuter om det skulle uppstå större störningar i internetuppkoppling och andra kommunikationer. Företagen anger dock att synen på vikten av uppkoppling för samhällets funktionalitet inte är densamma som till exempel synen på vikten av elektricitet, även om det ökade beroendet borde motivera en mer kritisk syn på även bortfall av internetuppkoppling.

En viktig utmaning, enligt intervjuade branschrepresentanter, gäller samhällets gemensamma kommunikationsmedel. Att företagen inte får ingå i Raket-systemet utifrån dagens regelverk anses begränsa möjligheterna till att vara en delaktig aktör vid olika störningar i samhället.

Nationella telesamverkansgruppen (NTSG) med syfte att stödja återställandet av den nationella infrastrukturen för elektroniska kommunikationer vid allvarliga störningar och extraordinära händelser i samhället, anses bidra med strukturer och rutiner vid störningar.

Roll och ansvar vid höjd beredskap

Ett scenario med höjd beredskap är inget som IT- och telekomföretagen uppges planera för. Ett företag uttrycker att den strategiska time-outen de senaste 20 åren även har omfattat dem och att företagen därför inte har varit motiverade att tänka i dessa banor.

Två företag lyfter att de torde ha en viktig roll vid höjd beredskap, men upplever svårigheter med att se sin roll i helheten. Ett företag betonar funktionen digital vård som viktig vid höjd beredskap, men att det inte nödvändigtvis kommer att vara det egna företaget som levererar tjänsten eftersom man utgör en liten aktör på marknaden.

Kopplat till rollen under höjd beredskap planerar företagen inte för krigsplacering, men de uttrycker förståelse för behovet och inser att frågan medför utmaningar för branschen.

Sammantaget, för roll och ansvar både i en samhällskris och vid höjd beredskap, uttrycks ett intresse för frågorna men också att strukturer, koncept, uppgifter och sammanhang inte är tydliga.

Nuvarande engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Representanterna för de intervjuade företagen uppger att de inte blivit engagerade i frågor som rör totalförsvaret från ansvariga myndigheter. Önskemål ur beredskapssynpunkt från specifika kunder kan utgöra undantag. Post- och Telestyrelsen (PTS) har däremot nyligen fört upp frågan på agendan. I sammanhanget betonar branschens aktörer att det strukturerade samarbete med PTS som finns på plats utgör en klar fördel och att det borde korta startsträckan för branschens deltagande i samhällets beredskapsplanering.

Framtida engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Branschen och dess företag anser att ansvariga offentliga aktörer behöver förtydliga näringslivets roll och vad de förväntar sig av företagen. Det uppges finnas ett behov av information och utbildning, idag uppfattas det av en företrädare råda ett utbildningsvakuum i dessa frågor.

Företagen framhåller dialog på initiativ från ansvariga myndigheter som en central väg framåt för ett framtida engagemang på området. Färdiga generellösningar från myndigheterna anses inte utgöra ett konstruktivt alternativ. Ansvariga offentliga aktörer behöver, enligt företagen, inse att de måste använda sig av företagets kompetenser och erfarenheter i planeringsarbetet. De behöver i sammanhanget visa förståelse, tillit, och förtroende för att det är marknadsaktörerna som har den nödvändiga kunskapen om de egna företagets styrning och utveckling.

Det bedöms finnas medarbetare med personligt engagemang för frågorna, men mandat och övriga möjligheter att driva beredskapsfrågan internt varierar mellan olika företag. I sammanhanget påpekas att det kan bli nödvändigt med regleringar för att säkerställa såväl hantering av intressekonflikter som samtliga företags engagemang.

Som drivkraft understryker företagen att finansiering har betydelse, men att ett engagemang i beredskapsplaneringen måste bygga på mer än ett vinstintresse. En risk med någon form av finansieringsmekanism är att den kan attrahera oseriösa aktörer, varför frågan noga måste övervägas i dialog med marknadsföreträdare.

Samtidigt uppger företagen att ett företag inte ska behöva göra förlust till följd av beredskapsbehoven. Ansvariga myndigheter måste, enligt de intervjuade, i arbetet med beredskapsplaneringen inkludera och hantera den intressekonflikt som uppstår mellan å ena sidan att avsätta resurser för denna planering och å andra sidan att generera avkastning för företagets aktieägare.

Vidare betonas att inte låta säkerhetsfrågan hindra den digitala utvecklingen, vars innovationer och lösningar bidrar till att rädda liv. Ett exempel som lyfts fram är att ny teknik bidragit till nya former av sensorer i samhället. Företag inom E-hälsa uppges exempelvis kunna upptäcka utbrott av sjukdomar genom information om vad patienter i olika delar av landet söker vård för.

Företagen, vilka anser sig ha kunskapen att driva den digitala utvecklingen, menar att de i dialog med andra aktörer måste få till stånd ett ökat fokus för en medveten och smart utveckling som samtidigt ökar säkerheten på området. En väg framåt bedöms kunna bestå av aktiva myndigheter, styrning genom smarta upphandlingar och att nyttja företagets kompetenser och erfarenheter. Det anses vara hämmande för utvecklingen att inom myndigheter bilda egna enheter som ska utföra samma arbete som företagen redan utför.

Ansvariga myndigheter behöver, enligt de intervjuade, förstå och i beredskapsplaneringen beakta att IT och Telekom utgör en samhällskritisk infrastruktur som påverkar miljontals människor. Det anses finnas en redundans i näringslivet jämte statens engagemang, genom att fler aktörer utför tjänster och därmed sprider riskerna om enskilda aktörer skulle få problem att upprätthålla sin verksamhet, varför man måste hitta en mekanism som involverar näringslivet. Det ses inte som ett alternativ att återuppbygga Televerket och lägga ner övriga aktörers verksamheter på marknaden.

Slutligen vill företrädare för branschen understryka att eftersom den tekniska utvecklingen inom IT- och telekomområdet går så snabbt och det är svårt att förutse hur situationen ser ut om ens fem år, ska utmaningen i att få ihop förändringstakt med långsiktiga planer inte underskattas. Detta är ett område som företagen uppges ha erfarenhet av.

3.3 Bygg och entreprenad

De tre intervjuade byggföretagen Skanska, Peab och K360, skiljer sig åt sinsemellan på ett flertal sätt, bland annat vad gäller storlek och roller. I likhet med tidigare resultatavsnitt återfinns emellertid gemensamma nämnare även bland dessa företag.

Karaktär, utvecklingstrender och påverkansfaktorer

Byggbranschens aktörer uppger att de verkar inom ett område som präglas av hård konkurrens, pressat prisläge, små marginaler och hög risk. Ett byggprojekt utgör en kedja som består av många länkar och involverar därför en lång rad aktörer. Varje aktör i ledet är beroende av att föregående aktör har utfört sina uppgifter för att själv kunna ta vid. Det är med andra ord en komplex struktur med många led, inte minst av underleverantörer, att hålla reda på. Enligt de stora företagen på marknaden har de kompetens och resurser att genomföra alla led i ett byggprojekt, men väljer även att ta in underleverantörer.

Branschen är konjunkturkänslig och det uppges vara utmanande att möta behovet av arbetskraft i högkonjunktur, och likaså utmanande att hålla sin personal sysselsatt i lågkonjunktur.

En genomgående trend för hela branschen, som företagen pekar på, är den överhettade marknaden, speciellt gällande bostadsbyggande. En konsekvens är svårigheter att hitta resurser för att kunna ta sig an nya byggprojekt. Särskilt utmanande är personalbristen. När resurserna inte räcker till behöver företagen ta in fler underleverantörer, som delvis utgörs av utländsk arbetskraft, för att täcka behoven. Det har i sin tur medfört en ökad internationalisering av byggpersonalen. Förutom utmaningar i språk och kulturskillnader upplevs det även vara en utmaning att upprätthålla kontroll över vilken personal som arbetar på arbetsplatserna, inte minst ur ett säkerhetsperspektiv. Vidare uppges att ett större antal underleverantörer utmanar gränsdragningar för ansvar och kontroll.

Den överhettade marknaden och företagens utmaningar att tillgodose beställarnas behov uppges även ha öppnat upp för europeiska företag att konkurrera om uppdrag. Antalet aktörer som vill träda in på den svenska marknaden uppges öka. En annan trend som företagen lyfter fram är det ökade miljöfokus. Det gäller såväl under själva byggnationen som efteråt att husen ska vara miljövänliga och energisnåla.

Slutligen framhålls ny teknik och digitalisering av byggbranschen som en trend vars följder leder till ökad effektivisering av byggprojekt, men också en ökad sårbarhet om företagen inte har robusta system.

Störningar, risker, sårbarheter och beroenden

De risker som de intervjuade företagen fokuserar på uppehåller sig vid projekt- och affärsrisker. Stort fokus läggs vid ekonomiska risker då marginalerna i branschen anses vara små. Det leder till att riskerna förknippade med att ta sig an ett projekt är stora. Oförutsedda händelser eller förändrade prisbilder kan bidra till att kalkylen för ett byggprojekt inte går ihop. Vikten av kompetens att beräkna projektkostnader betonas därför som mycket viktig.

Utöver ekonomiska risker är arbetsplatsolyckor något som företagen lyfter fram att de arbetar aktivt med att förebygga. Vidare är byggkedjan mycket känslig för störningar i exempelvis transporter, vilket är en följd av att byggen innefattar

många aktörer, men framför allt att av arbetet präglas av just-in-time. Vissa byggen uppges inte ha råd att stå still ens en timme och blir därför känsliga för störningar i logistik och leveranser, en risk som företagen måste hantera.

Inget av de intervjuade företagen uppges ha tagit höjd för mer omfattande störningar i basala funktioner som el, vatten, drivmedel och kommunikation. Det finns några undantag där vissa projekt exempelvis kan ha reservkraft, men den beredskapen finns inte på övergripande företagsnivå utan gäller enskilda byggprojekt. Vad gäller beredskap är en återkommande fråga vilken aktör som egentligen är ansvarig för att tillhandahålla vilka resurser. Ett företag lyfter att de utgår ifrån att deras beställare håller med redundans, medan ett annat ställer sig frågan hur långt deras ansvar att förse arbetsplatser med reservresurser sträcker sig och om de har ansvar för några andra utöver sina egna anställda.

Det förekommer även att enskilda projekt behöver granskas ur ett säkerhetsperspektiv. Det handlar då om projekt som bedöms kunna få konsekvenser för rikets säkerhet, exempelvis stora infrastrukturprojekt, eller projekt som sorteras under säkerhetsskyddslagen.

Företagen menar att det ligger i branschens natur att slimma sin verksamhet och kapa kostnader. Frågan om beredskap kokar, enligt företagen, ner till vem som ska bära den extrakostnad som medförs. Med dagens små marginaler uppges det inte finnas något utrymme för redundans. Under 20 års tid har hela produktionsutvecklingen strävat efter att göra sig av med redundans och gå mot just-in-time. De reservförråd som företagen har syftar därför till att klara av de projekt de åtagit sig och är inte större än de precis behöver vara, och det finns ingen tanke på generell redundans gällande förråden.

Roll och ansvar i en samhällskris

De intervjuade företagen ger uttryck för ett samhällsengagemang och en vilja att som aktörer kunna bidra vid hantering av kriser och störningar i samhället. De visar förståelse för att de genom sina kunskaper, resurser och erfarenheter utgör en samhällsviktig resurs. Engagemanget anses kunna kopplas till en genomgripande företagskultur att betrakta sig som samhällsbyggare.

Det uppges inte finnas någon formellt antagen roll i händelse av samhällskriser, utan eventuella stödinsatser till samhället hanteras efter situation och förfrågan.

Företagen uttrycker att deras organisationer är dynamiska och flexibla, i vilket det ligger en potential att hantera olika typer av störningar som skulle kunna utgöra en resurs vid behov i samhället. Utifrån erfarenhet menar dock företagen att det inte alltid är frågan om huruvida företagen vill ställa upp och hjälpa till, utan att det tvärtom handlar om att samhället inte ställer frågan eller släpper in hjälpen när den erbjuds.

Roll och ansvar vid höjd beredskap

De intervjuade aktörerna säger sig inte ha haft anledning att fundera över hur roller och ansvar skulle se ut för byggföretag i en krigssituation. Det är inte frågor som finns med på företagens riskkartor, och i den mån det diskuteras är det, enligt de intervjuade, ur ett övergripande samhällsperspektiv ”runt lunchbordet”. Som en följd av att roller och ansvar vid höjd beredskap inte är en del av företagets vardag finns inte heller frågan om krigsplacering på agendan.

Företagen uttrycker dock en förståelse för frågornas vikt och en insikt om att branschen utgör en viktig komponent i totalförsvaret, på ett liknande vis som i den tidigare existerande byggnads- och reparationsberedskapen. Frågan om höjd beredskap har emellertid varit inaktuell under lång tid varför något formellt ställningstagande, eller aktiviteter, inte uppges finnas vad gäller roll och ansvar vid höjd beredskap.

Nuvarande engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Inget av de intervjuade företagen anger att de har blivit kontaktade av ansvariga aktörer för att delta i arbetet med civilt försvar och den återupptagna totalförsvarsplaneringen. Det har inträffat att de större företagen bistått med stöd under störningar till följd av oväder. Sådana insatser har dock inte föregåtts av någon särskild planering utan har hanterats vid behov och förfrågan.

Även i fråga om övningar uttrycker företagen en vilja att delta, men också att de uppfattar ett ointresse från myndigheters sida vad gäller företagets medverkan. Ett av företagen uppger att det har deltagit vid en övning, till följd av personliga kontakter, men att företaget vid tillfället upplevde att de inte blev insläppt av övriga aktörer och därför inte gavs möjligheter att bidra med kunskaper och resurser.

Framtida engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Branschen framhåller att det i den tidigare totalförsvarsplaneringen fanns en tydligt formulerad förväntan som utgjorde grunden för byggnads- och reparationsberedskapen. I det fall företag engagerade sig ställde de också upp utan invändningar. Engagemanget omfattade bland annat samverkan med jämna mellanrum på olika myndigheters initiativ. Idag efterlyser företagen från statens sida en förklaring av vilken roll privata aktörer i allmänhet bedöms ha i den återupptagna planeringen av totalförsvaret. Ambition, struktur och förväntan måste enligt företagen tydliggöras. Enligt ett exempel skulle en ambition kunna uttryckas som att staten förväntar sig att byggbranschen vid olika scenarion ska kunna bidra med x, y och/eller z.

Dialog, men också kunskap, framhålls som viktiga parametrar att beakta i det inledande arbetet med att engagera byggbranschen i beredskapsplaneringen. Nätverk behöver byggas redan innan en händelse inträffar. Ambitioner skulle enligt de intervjuade kunna tydliggöras inom strukturer för dialog- och kunskapsutbyten. Företagen behöver förstå förväntningar och behov från statens sida. Staten behöver förstå vilka förmågor, kompetenser och resurser företagen har

samt hur deras organisationer och drivkrafter fungerar och på vilka sätt de skulle kunna bidra till beredskapen. Samarbete anges dock vara mer än dialog. Det framhålls att myndigheter och näringsliv måste utföra verksamhet, såsom övningar, tillsammans och använda samma system för exempelvis planering och kommunikation. Det anses sedan vara företagets sak att omsätta uttalade behov i aktiviteter för att kunna inta en roll att stödja samhället.

För en ömsesidig förståelse och ett ömsesidigt effektivt nyttjande, mellan myndigheter och näringsliv, framhålls det som grundläggande att föra upp beredskapsfrågorna på strategisk nivå där mandatet finns. Därför menar företagen att dialog måste inledas mellan ledningsfunktioner inom myndigheter och företag, utifrån perspektivet samhällsengagemang. Företagen anser sig även behöva utgöra en del av det proaktiva och strategiska arbetet.

Ett samhällsengagemang bör enligt de studerade aktörerna utgöra drivkraften för ett deltagande i beredskapsplaneringen. Det finns en vilja att profilera sig som samhällsbyggare genom att engagera sig i arbetet. Inom rimliga ramar uppger företagen att de är villiga att bidra med tid och kompetens, men att frågan om finansiering ändå måste hanteras. En ekonomisk förlust till följd av insatser för beredskapen anses inte som rimlig. Frågan om ansvar gentemot aktieägare och kunder i förhållande till samhället är enligt företagen viktig att klara ut. I sammanhanget lyfter företagen även vikten av konkurrensneutralitet.

Ett förslag för att engagera byggbranschen, som lyfts i intervjuerna, är att rikta in sig på de större byggföretagen, som skulle kunna samlas kring beredskapsfrågorna. Om de bygger ett engagemang är det sannolikt att även mindre aktörer följer efter. Ett annat förslag är att hantera frågorna genom branschorganisationen Sveriges Byggindustrier som utgör en resurs med strukturer och kontakter, som det enligt intervjuade går att bygga vidare på.

Sammantaget ger byggbranschen uttryck för ett samhällsengagemang, men att de behöver förstå och förstås för att kunna göra nytta. Att från statens sida ålägga företagen uppgifter genom lagstiftning, uppges vara en oframkomlig väg.

3.4 Kyl- och frystransporter

De intervjuade företagen inom kyl- och frystransporter, Götene Kyltransporter, Kyl- och Frysexpressen Mälardalen AB och Dala Kyl/Frys är mer homogena, utan att för den delen vara identiska. De skiljer sig bland annat åt vad gäller storlek och geografiskt läge.

Karaktär, utvecklingstrender och påverkansfaktorer

Branschens företag tillhandahåller kyl- och frystransporter. Det finns en mängd aktörer som uppges verka under hårda konkurrensvillkor. Inom branschen finns såväl företag som sköter sig själva, som aktörer som på olika sätt samarbetar för att effektivisera sina leveranser. Mindre företag uppges möta konkurrens från

några stora aktörer såsom DSB, Schenker och Bring. De svenska företagen uppger även att de har att förhålla sig till en växande konkurrens från utländska aktörer som uppfattas verka under andra villkor än de svenska. Det uppges vidare att utländska åkare inte nödvändigtvis följer det svenska regelverket och att myndigheterna brister i uppföljningen, till exempel kring trängselskatt och vinterdäck.

Företagen framhåller vidare en allvarlig brist på arbetskraft och stora svårigheter att rekrytera kvalificerad personal. Ett pågående generationsskifte att riskerar medföra en akut personalbrist på området. En viktig del av den kvalitet kunderna efterfrågar kan kopplas till chaufförernas kompetens.

Kunderna efterfrågar främst säkra kyl- och fryskejdor. Förfarandet med leveranser just-in-time tenderar att öka kundernas kvalitetskrav på transportföretagen. En utveckling mot allt mindre marginaler hos kunderna uppges ställa ytterligare krav på företagen och ökar pressen för att tillgodose kundens behov av leveranser inom vissa tider. Marknadens villkor, menar företagen, förutsätter en hög grad av flexibilitet och lösningsorientering hos aktörerna.

Branschens aktörer anger att det är svårt att föreställa sig branschen på längre sikt (30 år); strukturer, verksamhet och inte minst omfattning. Några företrädare lyfter att en växande befolkning sannolikt kan förväntas medföra ett större behov av livsmedel och därmed fler kyl- och frystransporter, men att frågan är vilka av marknadens aktörer som kommer att tillhandahålla dessa tjänster.

Störningar, risker, sårbarheter och beroenden

Företagen identifierar som exempel på störningar trafikolyckor och trafikstörningar, snöoväder, drivmedelsbrist samt störningar i IT- och telekommunikation. Inom de intervjuade företagen saknas kontinuitetsplanering, nödlägesplaner etc. Det uppges att företagen hanterar vardagsstörningar ”som de kommer” och lutar sig mot den kunskap och de erfarenheter som finns. Det finns heller inga reservplaner för störningar i basala funktioner såsom vatten-, el- och drivmedelsförsörjning. Utöver fraktsedlar i pappersformat finns heller ingen planering för störningar i IT- och telekommunikation.

Från branschorganisationen framhålls det arbete som Transportsektorns samverkan inför samhällsstörningar (TP-SAMS) bedriver för samverkan mellan såväl offentliga som privata aktörer inom transportområde. De intervjuade företagsföreträdarna saknar dock kännedom om detta arbete. I övrigt anges att ingen samverkan förekommer gällande beredskapsplanering.

Roll och ansvar i en samhällskris

Aktörerna uttrycker en insikt och förståelse för att kyl- och frystransporter utgör en angelägen komponent i samhället, inte minst som en del av livsmedelskedjan. Deras tjänster borde därför, enligt företagen, av naturliga skäl vara av samhällsintresse och utgöra en viktig funktion för samhället som helhet.

Gällande rollen i samband med en samhällskris anger branschaktörerna att de har förutsättningar i form av god kompetens att lösa problem i takt som de uppstår utifrån erfarenheter att hantera olika former av störningar i den vardagliga verksamheten.

Företagen efterfrågar förtydliganden från ansvariga myndigheter kring prioriteringar för kyl- och frystransporter vid en krissituation, det vill säga en ram att utgå ifrån under sådana omständigheter.

Roll och ansvar i krig

Hur roll och ansvar för aktörer inom kyl- och frystransporter skulle kunna se ut under en krigssituation är inget de intervjuade företagen har tänkt på. Frågor kring beredskapslagstiftning och krigsplaceringar och dess påverkan på verksamheten är inget som aktivt beaktas i verksamheten. I och med att företagen inte har engagerats i beredskapsarbete på någon nivå, anses det heller inte vara tydligt vilken roll företagen förväntas ha under höjd beredskap eller i krig. Liksom inför en krissituation efterfrågas en prioritetsordning att utgå ifrån vid höjd beredskap.

Det uppges finnas en vilja att bidra till samhället och att fortsätta leverera varor även under höjd beredskap, men att det är svårt att konkretisera hur det skulle se ut utan närmare kunskap om vilka hinder som skulle kunna uppstå.

Nuvarande engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

Samtliga företag uppges att ingen kontakt tagits från ansvariga myndigheter eller annan aktör i frågor som rör totalförsvaret och att de inte har engagerats.

Framtida engagemang i krisberedskap och totalförsvaret

För att väcka intresset för beredskapsarbetet i branschen framförs ett förslag om att utse några centrala aktörer att arbeta med frågorna och sedan låta dessa via olika kontaktnät förankra arbetet och väcka ett vidare intresse. Ytterligare ett förslag är att låta frågorna hanteras via branschorganisationen.

Ett sätt att skapa ett utbyte mellan de intervjuade företagen och aktörer med ansvar för beredskapsplanering, uppges vara växeljämsgöring och kompetensutveckling av företagets personal. Detta är något som uppges kunna verkställas genom dialog och övning med Forsvarsmakten.

De intervjuade företagen uppges att det i ett inledande skede av planeringsarbete inte är ett problem att bistå med tid och kompetens. Skulle däremot resurser som är i produktion tas i anspråk, uppges det finnas ett behov av en finansieringsmekanism som täcker upp för uteblivna intäkter.

Vad gäller ett framtida engagemang framhålls även att aktörer inom kyl- och frystransporter många gånger har stor lagerkapacitet, något som företagen menar borde vara av intresse i beredskapsplaneringen, inte minst gällande livsmedelsförsörjning.

Från ansvariga myndigheter efterfrågar de intervjuade förståelse för att det är de företag som arbetar i ”verkligheten” och utför uppgifter till vardags som också har nödvändiga erfarenheter och kompetenser att nyttja i beredskapsarbetet.

Ansvariga myndigheter anses även behöva förstå skörheten hos kedjan inom vilken kyl- och frystransporter verkar. Som exempel nämns matbutikernas effektiviseringsåtgärder som i sin tur får konsekvenser för transportföretagens sätt att arbeta, men i en vidare mening även för samhällets beredskap.

3.5 Sammanfattning av resultat

För att underlätta för läsaren att ta till sig slutsatserna i nästa kapitel följer som ett sista avsnitt en sammanfattning av resultaten från ovanstående branscher. Resultaten presenteras ur två perspektiv, det första sammanfattar hur företagen uppfattar sin situation idag, det andra sammanfattar hur företagen ser på sitt framtida engagemang i totalförsvaret.

Företagens syn på sin situation idag

För närvarande uppfattas det generellt råda högkonjunktur och marknaderna för de studerade branscherna karaktäriseras överlag av god efterfrågan på varor och tjänster. Flertalet branscher uttrycker att de har utmaningar vad gäller rekrytering av personal till följd av högkonjunkturen, men även till följd av mer branschspecifika faktorer som generationsskiften och behov av särskild kompetens.

Företagen inom framförallt branscherna IT & Telekom, bygg, samt kyl- och frystransporter uppger att deras verksamheter utövas i hård konkurrens, vilket bland annat uppges ställa krav på ökad effektivisering. Till följd av den tilltagande globaliseringen uppger företagen inom byggbranschen samt kyl- och frystransporter att antalet konkurrerande utländska aktörer på den svenska marknaden ökar.

Från intervjuerna framkommer att företag inom främst bygg, kyl- och frystransporter och IT och Telekom upplever en försämrad överskådlighet över sina branscher. Orsakerna skiljer sig åt mellan branscherna och rör sig om aspekter som långa kedjor av aktörer, förekomsten av utländsk arbetskraft och aktörer, samt avsaknad av en samlad bild över infrastrukturen. Den försämrade överskådligheten bedöms av vissa kunna öka känsligheten för störningar, exempelvis ställer sig företagsrepresentanter från byggbranschen sig frågan hur ansvaret för säkerhets-/beredskapsåtgärders fördelas i en kedja med många led, inte minst vad gäller investeringar i säkerhet.

Företagen inom främst IT & telekom- samt bevaknings- och säkerhetsbranschen identifierar ett antal utmaningar kopplat till offentlig upphandling. Det uppfattas enligt dessa företag saknas kunskap om säkerhet och beredskap i beställarorganisationer, och det efterfrågas ett samordnat perspektiv där hänsyn tas till samhällets behov som helhet.

Den snabba tekniska utvecklingen som pågår i samhället är något som företagsrepresentanter inom flertalet branscher lyfter fram som en utmaning att hantera. Dels uppges teknikutvecklingen ändra beteendemönster generellt vilket påverkar uppdragsgivares behov och därmed uppdragens karaktär, dels uppges ny teknik bidra till effektiviseringar och i viss mån ökad känslighet för störningar i de fall robusta system saknas. Sammantaget uppfattas den snabba teknikutvecklingen ställa allt högre krav på anpassning, kunskap och flexibilitet från företagets sida.

När det kommer till störningar, risker och sårbarheter identifierar de intervjuade företagen främst ekonomiska risker, exempelvis projekt- och affärsrisker. Vissa framhåller även personalbrist och arbetsplatsolyckor.

För samtliga branscher framkommer att det saknas planering för att kunna upprätthålla sin verksamhet vid större störningar i allmän infrastruktur och försörjningssystem. Det uppges finnas en viss stabsberedskap och reservplanering inför mindre störningar i verksamheter hos de större företagen. Mindre företag uppges i högre grad hantera störningar som de kommer och förlitar sig på tidigare erfarenheter. Gemensamt för samtliga företag vad gäller planering och hantering av störningar i verksamheter är att samhällets basala funktioner förväntas fungera.

Genomgående uppger de intervjuade företagen att de inte planerar för att hantera omfattande samhällskriser, med undantag för viss stabsberedskap och reservförfaranden i mindre omfattning. Däremot kan företagen identifiera samhällsviktiga funktioner inom sina verksamheter och uttrycker en insikt och förståelse om sin branschs betydelse för att upprätta samhällets funktionalitet. Det finns ett antal företag som uttrycker att frågan inte är om företagen vill stödja beredskapen, utan att ansvariga aktörer inte ställer frågan huruvida företagen vill eller kan hjälpa till.

Vidare uppger samtliga av de intervjuade företagen att de inte blivit kontaktade av ansvariga myndigheter, såsom MSB och Försvarsmakten i frågor som rör civilt försvar och totalförsvar. Inte heller har de engagerats i frågorna via andra aktörer, till exempel inom ramen för MSB:s samverkansområden, något som uppfattas som ett ointresse från myndigheternas sida.

Det uppfattas även saknas såväl formella som informella strukturer för deltagande i beredskapsarbetet. Nuvarande engagemang i samband med olika förberedelser eller störningar utgår inte, enligt ett antal företag, från någon systematik utan har skett ad hoc och beroende av personkontakter. Det handlar till exempel om deltagande i samband med övning och oväder, men utgör då undantag. Ett antal företag menar även att deltagande från näringslivets försvåras till följd av att företag med nuvarande lagstiftning inte har tillgång till Rakel-systemet.

De intervjuade företagen uppger att de inte heller planerar för ett scenario med höjd beredskap. Från några företag betonas att den ca 20 år långa timeouten för totalförsvaret även har omfattat näringslivet och att de berörda företagen därför inte har planerat för en roll under höjd beredskap. Tvärtom, utifrån statsmakternas

signaler och samhällets utveckling har de aktivt arbetat för att i möjligaste mån utesluta allt som kan betraktas som onödigt för verksamheten och därmed minskat kostnader, men även redundansen. Genomgående för samtliga intervjuer är dock att det finns en uttryckt förståelse för behovet av näringslivets engagemang i totalförsvaret och en i grunden positiv inställning till ett deltagande i planeringsarbetet. Det finns ett samhällsengagemang och en vilja att investera i samhällskontraktet genom bidrag med tid och kompetens till planeringsarbetet, inom rimliga ramar.

Det framhålls dock att det under rådande förutsättningar är en svårplanerad roll för företagen. De upplever innebörden av sin roll i ett helhetsperspektiv som mycket oklar, till del eftersom de inte uppfattar vad de reellt ska planera och dimensionera för. Sammantaget upplevs därför innebörden av den återupptagna planeringen för totalförsvaret som för abstrakt för att kunna närma sig på ett konkret plan, varför information och utbildning efterfrågas.

Företagens syn på framtida engagemang i totalförsvaret

Inför ett framtida engagemang i totalförsvaret framhåller företagen att det i ett första steg krävs någon form av ambitionsförklaring från ansvariga myndigheters sida, som utifrån ett helhetsperspektiv beskriver näringslivet del i beredskapsplaneringen. Myndigheternas förväntningar på företagens roll och ansvar behöver i sammanhanget klargöras. Det framkommer i intervjuerna att om samhällets behov kan formuleras, så kan företagen svara upp mot dessa, och om myndigheterna förstår vilka resurser och kompetenser företagen har kan de omsätta det i önskemål om stöd.

Myndigheterna måste, enligt flera företagsrepresentanter, förstå att det är företagen som utför verksamhet i ”verkligheten” och till vardags, som besitter erforderliga kompetenser och erfarenheter inom respektive bransch för arbetet med beredskapsplaneringen. Som en del i processen för ett engagemang önskar flertalet företag och branschorganisationer inbjudan till deltagande och dialog från ansvariga myndigheter. Ett samarbete uppges även förutsätta att aktörer arbetar tillsammans i vardagen för att förstå och lära känna varandra och att nätverk måste byggas innan en kris eller ett krig inträffar.

Som noterats ovan uttrycker företagen att de är beredda att bidra med tid och kompetens, inom tydliga och rimliga ramar. Flera företag ser ett mervärde för såväl samhället som helhet som för näringslivet i att företagen känner sig som en del av något större. Mervärden kan också ligga i en allmän och ömsesidig kunskaps- och kompetensutveckling till gagn för samhället som helhet och dess beredskap, bland annat genom gemensamma övningar och utbildningar som grundlägger känslan att vi tillsammans gör skillnad. Som exempel på verksamhet framhålls från ett antal företag växeljämsgöring.

Det uttrycks från flertalet branscher att företagens samhällsengagemang måste bygga på mer än bara ekonomiska intressen, men att kostnaden inte är oväsentlig.

En ekonomisk förlust anses inte vara en framkomlig väg. Samtidigt som myndigheterna behöver förstå att beredskap och upphandling av beredskap måste finansieras för att en reell planering ska kunna åstadkommas, betonar flera aktörer att en felaktigt utformad finansieringsmekanism riskerar att locka till sig oseriösa aktörer. Vissa företag lyfter att regleringar kan bli nödvändiga för att hantera eventuella intressekonflikter och säkerställa ett generellt engagemang.

Vidare betonas vikten av att hantera skärningspunkten mellan kommersiella och statliga aktörer, exempelvis intressekonflikten mellan resurser för beredskapsplanering och avkastning för aktieägare. Ur ett aktieägarperspektiv anses det vara nödvändigt att ett engagemang bygger på flera steg, inte minst för att göra aktieägarna medvetna om utvecklingen. Flera intervjuade framhåller också svårigheter när kundansvar och samhällsansvar ska bedömas i förhållande till varandra. Kopplat till frågan är också hur prioritering och fördelning av resurser vid kriser ska ske samt vilka objekt och funktioner som ska betraktas som mest angelägna att upprätthålla och skydda.

Det betonas från ett antal företag att ansvariga myndigheter behöver förstå att den strategiska timeouten för totalförsvaret för företagets del inneburit att produktionsutvecklingen under 20 år aktivt strävat mot att minska redundans och att införa principer såsom just-in-time. Eventuella buffertar är därför exakt anpassade för klara av att hantera störningar i vissa projekt och inte dimensionerade för att hantera behov vid större samhällskriser eller höjd beredskap.

Ett par branscher anser även att en samlad beredskapsplaneringsprocess kräver ett gemensamt perspektiv på upphandling av samhällets resurser, samt robusta avtal för att säkerställa funktioner och verklig effekt.

Det framhålls från flera företag att ansvariga myndigheter måste nyttja företagets kompetenser och erfarenheter samt visa tillit till näringslivets aktörer som besitter den kunskap som är nödvändig för styrning och utveckling av verksamheten. Aktörerna betonar att det inom företagen finns erfarenhet och vana att till vardags hantera störningar med koppling till den egna branschen. I sammanhanget understryks en potential i organisationernas funktionssätt att tillhandahålla flexibilitet, anpassningsförmåga och dynamik som anses kunna bidra till det samhällsgemensamma arbetet före, under och efter samhällskriser.

Vissa företag menar vidare att lagstiftning och tvångsåtgärder inte medger en konstruktiv process, medan andra pekar på ett eventuellt behov av regleringar för att säkerställa ett övergripande engagemang och konkurrensneutralitet.

Slutligen anses det även vara viktigt att myndigheter förstår företagets organisatoriska upplägg. I vissa branscher och företag uppges att beredskapsfrågan måste lyftas till strategisk nivå i den meningen att myndighets- och företagsledningar inleder dialog för ömsesidig förståelse. I andra företag uppges lägre nivåer kunna hantera frågor som rör totalförsvaret.

4 Slutsatser och diskussion om vägen framåt

Det fjärde och avslutande kapitlet är uppdelat i två delar. Den första delen återkopplar till syftet och frågeställningarna genom de slutsatser som studien kommer fram till utifrån genomförda intervjuer. I den andra delen diskuterar rapportförfattarna vägen framåt i arbetet med att engagera näringslivet i totalförsvaret och sammanfattar vad som bedöms vara springande punkter för ett lyckat resultat.

En påminnelse till läsaren inför nedanstående slutsatser och diskussion är att studiens ansats har varit explorativ och urvalet av branscher och företag begränsat. *De slutsatser som presenteras ska därför inte betraktas som definitiva, utan är mer av indikativ karaktär.*

4.1 Slutsatser – förväntningar, utmaningar och möjligheter

För de intervjuade företagen är frågor som rör omfattande samhällskriser och krig, eller vilken roll just deras företag skulle spela under sådana situationer, inte någonting som ingår i det dagliga arbetet. Deras fokus ligger på att utveckla sina verksamheter för att stå sig i den ofta hårda konkurrensen på marknaden. Störningar hanteras oftast utifrån en mer kortsiktig horisont och fokuserar på företags- och branschspecifika perspektiv. Företagen anser dock att frågorna är viktiga när de presenteras för dem och de resonerar kring ansvar och roller på en övergripande nivå, men de anser sig inte kunna ge djuplodade och detaljerade svar då frågorna inte har varit aktuella under lång tid.

Vad gäller företagens syn på roller och ansvar vid samhällskris och krig, är den generella bilden som framkommer att de anser att det är statens roll och ansvar att ombesörja fundamentala ramar för samverkan såsom organisation, styrning, uppföljning och finansiering. Det är med andra ord statliga aktörer som förutsätts skapa förutsättningar för näringslivet att medverka både i hanteringen av samhällskriser och vid höjd beredskap. Företagen ser det inte som sitt ansvar att tillhandahålla redundans och beredskap. Deras beredskapsplanering har ett internt fokus som förutsätter att samhället i övrigt fungerar utan störningar. Ansvaret att förebygga och hantera större samhällsstörningar i grundläggande funktioner som levererar elektricitet, drivmedel, kommunikation och kommunaltekniska tjänster ligger enligt företagen på offentliga olika aktörer. Givet att staten skapar förutsättningar för näringslivet att delta i planering och hantering av såväl kriser som höjd beredskap, uttrycker företagen en vilja att ta ett samhällsansvar och åta sig en roll. Denna roll behöver dock arbetas fram i dialog mellan näringslivet och statens aktörer.

Företagen sätter ord på en rad förväntningar, utmaningar och behov likväl som på möjligheter och potential vad avser näringslivets framtida roll och medverkan i totalförsvaret. Totalt har författarna identifierat 13 tentativa punkter som belyser dessa perspektiv. För att göra de identifierade punkterna mer greppbara och underlätta för läsaren har de delats in i tre kategorier, dessa är:

1. Fundamentala beståndsdelar
2. Brister i befintliga strukturer
3. Grundläggande förutsättningar och framtida potential

Tabell 1: Kategorier med tillhörande punkter över identifierade förväntningar, utmaningar, behov samt möjligheter och potential för näringslivet och totalförsvaret

Kategorier	Identifierade förväntningar, utmaningar, behov samt möjligheter och potential
<p>1. Fundamentala beståndsdelar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ambitionsförklaring • Behov av dialog • Avsaknad av koncept och strukturer • Skärningspunkten mellan kommersiella intressen och statliga aktörer • Finansiering
<p>2. Brister i befintliga strukturer</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Offentlig upphandling och prioriteringar för totalförsvaret • Statliga aktörer måste tala med samstämmig röst • Befintliga system och strukturer släpper inte in näringslivet
<p>3. Grundläggande förutsättningar och framtida potential</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utbildning och information • Visa på mervärden för näringslivet • Ta tillvara näringslivets engagemang, resurser, kunskaper och erfarenheter • Företag är sensorer i samhället • Snabb samhällsutveckling utmanar långsiktig planering

Tabellen ovan ger en överblick över kategorierna med tillhörande punkter. Sidorna som följer därpå ger en fördjupning av respektive kategori. Efter varje kategori följer en reflektion. Den ska ses som ett medskick till läsaren som sammanfattar och i viss mån pekar ut handlingsvägar för att tillgodose framtida behov utifrån

näringslivets perspektiv. Reflektionerna utgår från resultaten av intervjuerna men är formulerade av rapportförfattarna.

4.1.1 Fundamentala beståndsdelar

Till fundamentala beståndsdelar hör frågor som anses vara grundläggande för att näringslivet på ett konstruktivt sätt ska kunna engageras i totalförsvarsplaneringen.

Ambitionsförklaring

De intervjuade företagen uttrycker att om näringslivets aktörer ska förstå vikten av att delta i den återupptagna totalförsvarsplaneringen måste regeringen, än tydligare, kommunicera en ambitionsförklaring om vad det moderna totalförsvaret har för syften och mål, men också vilka medel det ska ha tillgång till. Utan en tydligt uttalad syn på näringslivets roll i beredskapsplaneringen, anser sig företagen sakna en grund att utgå från i form av ett sammanhang och en mening för att delta. En ambitionsförklaring behöver formuleras för näringslivet generellt men även brytas ner för olika branscher.

Behov av dialog

Idag upplever företagen att det saknas en levande dialog mellan ansvariga myndigheter och näringslivet i frågor som rör civilt försvar och totalförsvar. Att bli inbjudna till att samtala kring näringslivets roll och ansvar i totalförsvaret är något som efterfrågas av samtliga företag som intervjuats i den här studien. Det anses vara en ömsesidig möjlighet för offentliga aktörer och näringslivsaktörer att delge varandra kunskap och information samt att skapa relationer och kontaktnät. Det är därför önskvärt att inleda den återupptagna planeringen med att bjuda in till dialog.

Avsaknad av koncept och strukturer

Företagen menar att det är svårt att se sin roll i helheten i totalförsvaret då de inte uppfattar att det finns några koncept och strukturer att utgå ifrån. Det anses behövas ett helhetsgrepp med en genomtänkt strategi för hur näringslivet ska engageras. Att olika myndigheter börjar kontakta aktörer på eget bevåg utan att ha en gemensam strategi riskerar att skapa förvirring och oreda. En struktur behöver därför etableras för att säkerställa långsiktighet och att all näringslivssamverkan går i takt och förstärker varandra. Utan formaliserade strukturer blir engagemang och medverkan personberonde och kortsiktigt.

Skärningspunkten mellan kommersiella intressen och statliga aktörer

Ett privat företag i näringslivet har en rad drivkrafter och intressen att förhålla sig till, som exempelvis avkastningskrav, konkurrens, aktieägare, kunder och anställda. Hur dessa intressen ska vägas mot totalförsvarets krav och behov är ett område som anses behöva noggrann genomlysning. Den andra sidan av myntet är hur offentliga aktörers behov och förutsättningar ska dra jämt med näringslivets förutsättningar. Ur ett totalförsvarsperspektiv rör det sig bland annat om att reda ut hur faktorer som ägarförhållanden, inklusive frågan om utländskt ägande, skillnader i förutsättningar för noterade respektive privatägda bolag, kan ha för

inverkan på olika säkerhetsaspekter. Att hitta en balans där både näringslivets och totalförsvarets verkligheter tas omhand är central för att skapa en konstruktiv väg framåt.

Finansiering

Företagen uppger att de är beredda att bidra med tid och kompetens inom rimliga ramar. Det framhålls att deltagande och engagemang för personer högre upp i företagen ofta inte är något problem, exempelvis att medverka i dialoger och kunskapsutbyten. Det är främst när resurser som är i produktion tas i anspråk som företagen behöver kompenseras för att inte förlora intäkter på sin medverkan, samt om företagen förväntas lagerhålla olika former av resurser. Det framhålls från flertalet företag att engagemang i totalförsvaret måste bygga på andra värden och drivkrafter än att endast göra en vinst. En etablerad finansieringsmekanism skulle visa på långsiktighet och ett åtagande från statens sida. Men en sådan mekanism måste utformas i samklang med andra slags incitament till deltagande för att inte locka oseriösa och kortsiktiga aktörer.

Reflektion

De ovanstående punkterna visar sammantaget att företagen ser ett behov av ett samlat grepp från statens sida där det mest grundläggande är att förtydliga och kommunicera ambitionen med totalförsvaret. Regeringen behöver således förtydliga vad det är som ska uppnås och på vilket sätt näringslivet är en del av den målbilden. En ambitionsförklaring behöver kommuniceras tydligt både till näringsliv och offentliga aktörer för att skapa en basplatta för engagemang och diskussion.

En förlängning av att förtydliga ambitionen i totalförsvaret är att initiera ett arbete vars syfte är att ta fram ett övergripande koncept med tillhörande strukturer för hur näringslivet ska vara en del av totalförsvaret. I det arbetet behöver frågor som prioriteringar, kartläggning av branscher, målbild mm klargöras. Frågor om hur arbetet omsätts på lokal, regional och central nivå behöver också omhändertas.

Vidare ger företagen uttryck för behovet att upprätta någon form av dialogforum mellan statliga aktörer och näringslivet. Ett forum där branschorganisationer och företagsledningar för viktiga branscher bjuds in att träffa myndighetsrepresentanter och nyckelpersoner inom exempelvis MSB, bevakningsansvariga myndigheter, Regeringskansliet och Försvarsmakten. Det uppges även finnas ett behov hos vissa företag att frågan om totalförsvaret tas upp på högsta ledningsnivå både i företagen och inom staten, där mandat och beslutskraft uppfattas finnas. En central del i ett dialogforum kan vara att hantera de frågor som företagen lyfter som skärningspunkten mellan kommersiella och totalförvarsintressen. Ett dialogforum där olika intressen kan mötas och söka förstå varandra kan även skapa handlingsvägar framåt. För att säkerställa att dialogforumet präglas av långsiktighet samt att visa på ambition torde det behöva vara formaliserat. Det synes även vara önskvärt sett till totalförvarsplaneringen behov, att samtalet mellan olika parter kan etableras och upprätthållas över tid och inte endast vila på

individens personliga intresse för frågorna. Här kan det vara viktigt att bygga på befintliga samverkanstrukturer inom branscherna.

Slutligen är frågan om finansiering en grundpelare. Här pekar företagen på behovet av att initiera ett arbete med att ta fram en långsiktig finansieringsmekanism som skapar incitament och förtroende för seriösa företag att investera i och delta i totalförsvarsplaneringen.

4.1.2 Brister i befintliga strukturer

Det finns strukturer idag som enligt företagen inte fungerar optimalt, utan tvärtom undergräver näringslivets engagemang i planering och hantering av samhällskriser och i utvecklingen av totalförsvaret.

Offentlig upphandling och prioriteringar för totalförsvaret

Flera företag uppfattar att kompetensen att upphandla säkerhet och beredskap är låg hos offentliga aktörer. En viktig del i att förbättra upphandlingsförfarandet ur ett beredskapsperspektiv uppges vara att beställaren har sina prioriteringar klara för sig. Statliga aktörer behöver således göra ett arbete där de slår fast exempelvis hur drivmedel, transportresurser och sjukvård ska fördelas i händelse av kris eller höjd beredskap. Därutöver kan i arbetet med upphandling av beredskap även behöva ingå att analysera om och i så fall vilka funktioner och tjänster som bör vara en del av offentlig upphandling mot bakgrund av totalförsvarets behov.

Statliga aktörer måste tala med samstämmig röst

Om näringslivsaktörer ska se ett mervärde och vilja bidra till totalförsvarsplaneringen uttrycks ett behov av att statliga aktörer talar med en samstämmig röst. Att från statligt håll uttrycka att näringslivet är en viktig komponent i både krisberedskapen och totalförsvaret, men varken kommunicera direkt med företagen, eller inkludera dem i arbetet uppfattas skicka tvetydiga signaler. Om inte samverkan i frågan om totalförsvaret uppfattas som genomarbetad och förankrad riskerar det att avskräcka företagen från att delta.

Befintliga system och strukturer släpper inte in näringslivet

Det är en genomgående uppfattning att dagens sätt att hantera kriser, och olyckor samt planeringen för detta inte är konstruerat för att näringslivet ska vara en delaktig part. Ett exempel som återkommer är att privata aktörer inte har tillgång till Rakel-systemet. Om Näringslivet ska kunna utgöra en reell part i hantering av såväl kriser som höjd beredskap och ytterst krig, betonas att alla förfaranden från planering och övning till utvärdering måste göra plats för företagens medverkan.

Reflektion

Att utvärdera och vid behov korrigera befintliga strukturer vars funktion inte fullt ut är kompatibla med totalförsvarsplaneringen framstår som en viktig uppgift för att möjliggöra för näringslivets engagemang och deltagande.

En förutsättning för offentlig upphandling ur ett totalförsvarsperspektiv uppges vara att det finns en övergripande kontroll över samhällets samlade resurser samt att nödvändiga prioriteringar är gjorda. Prioriteringar förutsätter dock ett samlat sätt att se på resurser och det går inte att upphandla med endast ett enskilt landstings eller en myndighets bästa för ögonen. Ett systemperspektiv måste appliceras. Detta adderar således dimensionen vad som är bäst för samhället i stort, vilket kan utmana befintliga strukturer där upphandling sker utifrån den egna organisationens perspektiv. För att totalförsvarets behov ska etableras som en självklar aspekt inom relevanta typer av upphandling krävs sannolikt tydligare direktiv och inte minst utbildning om vad det innebär i praktiken.

Näringslivsrepresentanternas syn är att statens röst i frågan om totalförsvaret behöver bli tydligare men framför allt samstämmigare. Detta är viktigt att ta på allvar. Den omfattande och komplexa uppgift som det innebär att återuppta totalförsvarsplaneringen förutsätter att de olika ansvariga aktörerna ger frågan likvärdig prioritet och agerar med tydligt mandat och i samma riktning. Det är därför viktigt med en fungerande samverkan inom Regeringskansliet och mellan centrala och regionala myndigheter i arbetet med totalförsvarsplaneringen. Ur ett branschperspektiv torde det vidare vara viktigt att de departement och myndigheter som är relevanta för den enskilda branschen hörs och syns i frågan.

Om näringslivet inte ges en reell chans att vara en part i hanteringen av samhällskriser kommer det att vara mycket svårare att avropa deras resurser längre bort i hotskalan. Mot bakgrund av företagens upplevelser av att inte ha en plats i dagens strukturer, kan en översyn och utvärdering av dessa vara befogad. Formerna för näringslivets medverkan behöver arbetas fram i samförstånd mellan privata och offentliga aktörer för att undvika att hinder för samverkan byggs in.

4.1.3 Grundläggande förutsättningar och framtida potential

Utöver att etablera de fundamentala beståndsdelarna och se över brister i befintliga strukturer, lyfter företagen vikten av att ombesörja grundläggande förutsättningar för företagens engagemang och tillvarata den framtida potentialen som finns för totalförsvaret i näringslivet.

Utbildning och information

Näringslivsaktörerna anser inte att de kan ta ställning till i vilken form och omfattning de kan delta i totalförsvarsplaneringen om de inte först får förklarat vad det innebär. För att möjliggöra för företag att delta behövs utbildning och information. Det kan vara en fördel om utbildningsinsatserna har fler dimensioner än endast den nationella. Både lokala och regionala näringsliv behöver kunna känna igen sig, men även enskilda branscher behöver få information utifrån deras förutsättningar, om deras roll i totalförsvaret.

Visa på mervärden för näringslivet

Det uppges finnas mervärden, inte minst i formen av ett samhällsengagemang, för företagen att delta i totalförvarsplaneringen. Vad gäller perspektivet civilt försvar och totalförsvaret finns icke-monetära värden som intresserar företagen så som kunskaps- och kompetensutveckling, bli en attraktivare arbetsplats och minskad personalomsättning. Här finns därför möjligheter för ansvariga aktörer att belysa och utveckla mervärden som kan attrahera företag att delta. Det handlar således om att skapa drivkrafter och incitamentsstrukturer för näringslivet och visa på att ett deltagande i försvaret av Sverige är förknippat med fördelar för företagen och därmed något att eftersträva. Vidare kan näringslivet lära sig saker som de själva kan använda i sin interna kontinuitetshantering.

Ta tillvara näringslivets engagemang, resurser, kunskaper och erfarenheter

Genomgående i studien har företagen framhållit att det finns ett intresse och engagemang att delta i samhällsviktiga frågor. Totalförsvaret är inget undantag. Utvecklingen av krisberedskapssystemet har präglats av viss reaktivitet, men totalförsvaret måste tvärtom byggas utifrån ett proaktivt angreppssätt. Det betonas att det är inom företagen, som utför arbetsuppgifter i vardagen, som förståelse och kunskap finns om att bedriva sin verksamhet under störda förhållanden och knappa resurser. Att göra företagen delaktiga i tidiga skeden i planeringsprocesser kan därför tjäna totalförsvaret väl. Vidare uppges det även vara viktigt att etablera en realistisk bild av tillgängliga resurser i företag, vars verksamheter präglas av just-in-time och aktivt avvecklad redundans. Genom att i ett tidigt skede ta in kunskap om på vilket sätt näringslivet kan vara en del av arbetet, ökar inte bara chanserna för en bättre planering utan det skapas även forum för samverkan och relationsbyggande. Detta kan bli nätverk som är ovärderliga när en störning inträffar.

Företag är sensorer i samhället

Det är inte bara samhället som har förändrats de senaste decennierna, det har även karaktären och skådeplatsen för konflikter. Sensorer som tidigare fanns inom Försvarsmakten eller hos andra offentliga aktörer återfinns idag till del i näringslivets regi. Privata näringsidkare förfogar genom sina tjänster och uppdrag över information som kan vara av vikt och intresse för förstå och förebygga hot mot Sverige. Det kan exempelvis vara information som anställda hos olika säkerhetsföretag uppfattar genom sina uppdrag att bevaka olika anläggningar. Den information som företagen innehar kan således vara till nytta för totalförvarsplaneringen.

Den snabba samhällsutvecklingen utmanar långsiktig planering

Samhällsutvecklingen går snabbt framåt. Det som planeras för om ett år kan vara utdaterat om ett halvår. Att sja om framtiden har alltid varit svårt men dagens förändringstakt gör det än svårare. Företag hanterar planering och utveckling från delvis en annan horisont än statliga aktörer. Näringslivets logik, i termer av vad som är kort och lång sikt samt innebörden av snabb och långsam utveckling, kan

skilja sig åt från motsvarande för statliga aktörer. Företagens perspektiv på utveckling uppges kunna komplettera planeringsförfaranden med aspekter som annars inte tas med.

Reflektion

Genom utbildning, kommunikation samt en struktur för att kanalisera kunskap och engagemang från näringslivet, har totalförsvaret potentiellt mycket att vinna näringslivet.

Ett utbildningspaket med både generell information till näringslivet i stort, men även branschpassade utbildningspaket som förtydligar vikten av medverkan utifrån olika branschperspektiv kan vara ett första steg. Det kan därtill behöva finnas en funktion dit företag kan vända sig med frågor och funderingar. Denna utbildningsinsats behöver vara levande med möjlighet till tvåvägskommunikation.

Den här studien har lyft fram ett antal potentiella mervärden som företagen menar sig se med ett engagemang i totalförsvaret. För att med större tyngd kunna säga om dessa är generaliserbara krävs det mer kunskap om vilka mervärden som attraherar olika delar av näringslivet. Att utveckla sådan kunskap skulle kunna vara ett arbete som genererar konkreta verktyg för ansvariga aktörer att använda för att attrahera företag. Ansvariga aktörer, sannolikt med betoning på Forsvarsmakten och MSB, kan därför behöva sätta ett arbete med undersöka, analysera och sedan kommunicera till näringslivet varför det är attraktivt att vara en medspelare i totalförsvaret. Exempelvis torde vissa aspekter ett enskilt företags engagemang i totalförvarsfrågor kunna nyttiggöras i företagets ordinarie kontinuitets- och beredskapsarbete för ordinarie verksamhetsdrift.

Närbesläktat är hur man ska kunna kanalisera de styrkor och resurser som redan idag finns hos företag till totalförvarsplaneringen. Statliga aktörer med ansvar för planeringen för krisberedskapen, det civila försvaret samt totalförsvaret på lokal, regional och nationell nivå kan därför behöva ta ett nytt grepp vad gäller samverksstrategi med näringslivet. I det arbetet är en inventering över viktiga företag utifrån respektive perspektiv ett nödvändigt första steg tillsammans med att ta fram prioriteringar av resurser utifrån olika scenarier. Därefter bör utpekade företag bjudas in att i ett tidigt skede i planeringsprocessen vara med som en mer aktiv part än vad som upplevs vara fallet idag.

Att påpeka att dagens samhälle ser annorlunda ut än när totalförsvaret senast planerades är att slå in en öppen dörr. Vad som däremot inte alltid framkommer ur det perspektivet är vilken roll näringslivet kan ha i att överbrygga de utmaningar som uppstår i kölvattnet av samhällsförändringarna. Det kan finnas en vinst i att lyssna in hur företag hanterar utmaningar som även totalförvarsplaneringen står inför. Metoder för att planera under snabb förändring är ett exempel, även om fokus för planeringen i sig skiljer sig åt mellan näringsliv och totalförsvaret. Vidare är det inte helt främmande att företag utgör viktiga sensorer för olika former av

relevant information, men idag är omfattningen betydligt större än tidigare och kan därför inte försummas.

4.2 Diskussion – springande punkter för ett lyckat resultat

Företagen betonar i intervjuerna en rad utmaningar som vi menar behöver ges uppmärksamhet och beaktas i det fortsatta arbetet med utvecklingen av totalförsvaret.

Utifrån intervjuerna och analys vill vi här lyfta fram fem parametrar som behöver tas hänsyn till i arbetet framöver. I de fall dessa parametrar redan är omhändertagna finns det anledning att fundera över hur väl det arbetet är kommunicerat och förankrat hos berörda aktörer. I andra fall där det helt enkelt inte finns något svar på frågan kan det igen vara lämpligt att fundera över om den informationen har nått fram till berörda aktörer.

Tydlighet och stringens

Totalförvarsplaneringen måste genomsyras av tydlighet och stringens. Det finns en förväntan att statliga aktörer med ansvar för planeringsarbetet har en logisk och genomtänkt handlingsplan. För att återuppbyggnaden av totalförsvaret ska underlättas måste ansvariga aktörer vara tydliga i centrala frågeställningar som vilken/vilka centrala aktörer som ”äger” frågan, huruvida totalförvarsplaneringen ska angripas ur ett centraliserat eller decentraliserat angreppssätt eller vilka offentliga aktörer som ska närma sig företagen (är det centrala myndigheter, länsstyrelser eller kommuner?) mm. Vidare uppfattas det råda en påfallande brist på konceptuell klarhet. Den tvetydighet som uppstår riskerar att underblåsa osäkerhet och olika uppfattningar om arbetets mål, verktyg och medel. Här måste otydligheten reduceras och det måste förklaras både vem som ansvarar för att ta fram strukturer och koncept och vad de ska innehålla.

Kommunikation

Det finns ett i näringslivet uttryckt behov av, och en efterfrågan på, kommunikation från det offentliga. I en inledande fas i ett så omfattande arbete som totalförvarsplanering innebär är kommunikation i varje steg en mycket viktig del. Att återkoppla, inte bara till näringslivsaktörer utan till alla som är involverade, är kittet som håller ihop arbetet. Även om det finns lagstiftning och instruktioner sedan tidigare som fortfarande gäller, gör avsaknaden av totalförsvarskultur det tvunget att kommunicera den informationen som om den vore ny. Kommunikation kan bidra till att undvika frustration, missförstånd och stundtals uppgivenhet till att skapa engagemang, motivation och innovation.

Incitamentsstrukturer

Det går inte att ta för givet att företag vars verklighet präglas av fredslogik plötsligt ska börja bygga robusthet och beredskapslager. Även om det finns lagstiftning som gör tydligt att näringsidkare är skyldiga att delta i totalförsvarsplaneringen, är det inte en konstruktiv ansats att endast åberopa lagboken som grundval för kontakt med näringslivet. Som slutsatserna i den här studien visar finns det flera perspektiv som företagen lyfter som fördelar och motiv för engagemang. Men det krävs ett tankearbete över vilka incitamentsstrukturer som behöver finnas på plats för att skapa medverkan för olika branscher och olika grupper av aktörer.

Tidsperspektiv

Företagen betonar vikten av framförhållning för att få möjlighet att ta ställning och anpassa sin verksamhet efter nya verkligheter. Det behöver finnas en långsiktig målbild som företag och andra aktörer kan ta del av. Tvära kast utan förvarning eller förankring lämpar sig dåligt för näringslivets logik. En konstruktiv relation till näringslivet kräver därför långsiktighet. Arbetet med den återupptagna totalförsvarsplaneringen kan då också behöva hantera två tidsperspektiv samtidigt. På kort sikt lösa mer akuta behov, exempelvis genom att skriva kontrakt med företag, och på lång sikt arbeta fram koncept och strukturer för näringslivets roll i morgondagens totalförsvar.

Folkförankring för totalförsvaret

För att totalförsvaret ska kunna uppfylla sitt syfte behövs mer än lagstiftning, myndighetsinstruktioner och samverkansområden. Det är också viktigt att det finns en utbredd folkförankring för frågan. Att skapa folkförankring är ett arbete som förutsätter långsiktighet och hängivenhet. Här kan näringslivet spela en roll som kulturbärare för totalförsvaret. Företag kan genom att engageras i planeringen vara en viktig kanal gentemot sina anställda där kunskap, utbildning och förståelse kan kanaliseras. Information om totalförsvaret behöver komma från flera perspektiv i människors vardag för att det ska vara tydligt att totalförsvaret genomsyrar hela samhället, och för att tydliggöra för den enskilde individen varför arbetet med totalförsvaret är viktigt för just honom/henne.

4.3 Avslutande kommentarer

De slutsatser som presenteras i den här studien utgår från ett begränsat urval av branscher och företag. För att kunna avgöra i vilken mån de är generaliserbara för en större krets av företag inom studerade branscher eller till näringslivet i stort, krävs vidare studier och kunskapsinhämtning. Studien har dock bidragit med ett första steg att fånga in ett bredare perspektiv på hur näringslivet ser på sitt engagemang i totalförsvaret, ett perspektiv som i stor utsträckning saknats i det totalförsvarsarbete som bedrivits hittills. Med denna studie som utgångspunkt finns en grund för att bredda frågan om näringslivets roll i totalförsvaret både till fler företag och till ett större antal branscher.

Referenser

Källor

BYA (1) www.bya.se (hämtad: 2017-11-10)

Datainspektionen (1) www.datainspektionen.se/dataskyddsreformen/ (hämtad: 2017-11-10)

Ekonomifakta (1)

<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Sysselsattning/Privat-och-offentlig-sysselsattning/> (hämtad: 2017-09-18)

von Essen, Fredrik (2015), Akut och strukturell kompetensbrist i IT och telekomsektorn, IT&Telekomföretagen

Föreningen Fryst och Kyld Mat (2016), Rätt temperaturer under lagring och transport – Nationella branschriktlinjer för Kyld och Fryst Mat

IT & Telekomföretagen (1), https://www.itotelekomforetagen.se/fakta-och-debatt/statistik?expanded_accordions=vacc-76e88c08 (hämtad 170927)

IT & Telekomföretagen (2), <https://www.itotelekomforetagen.se/fakta-och-debatt/statistik/statistik-foretag> (hämtad 170927)

Largest companies (1) <http://www.largestcompanies.se/topplistor/sverige/de-storsta-foretagen-efter-omsattning/bransch/sakerhets-och-bevakningsverksamhet> (hämtad 17-11-30)

Larsson, Per och Ryghammar, Charlotte (2015), En historisk respektive internationell kartläggning av arbetet med skydd av samhällsviktig verksamhet, publ.nr MSB841, MSB 2015

MSB (2013), Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet, Publ.nr: MSB597, december 2013

MSB (2013), Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet – en övergripande idé, februari 2013

MSB (2014), Vägledning för samhällsviktig verksamhet - Att identifiera samhällsviktig verksamhet och kritiska beroenden samt bedöma acceptabel avbrottstid, Publ.nr: MSB620, januari 2014

MSB (1) <https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Informationssakerhet/Roll-och-uppdrag/> (hämtad: 2017-11-10)

MSB (2)

<https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Krisberedskap/Samverkansomraden/-Teknisk-infrastruktur-SOTI/> (hämtad: 2017-11-10)

MSB (3)

https://www.msb.se/Upload/Forebyggande/Samhallsviktig_verksamhet/HP_Skydd%20av%20samh%C3%A4llsv%20vsh_130404.pdf (hämtad: 2017-11-10)

PTS (2017), Svensk telekommarknad 2016, PTS-ER-2017:10, maj 2017

PTS (1) <https://www.pts.se/sv/Bransch/Internet/Driftsakerhet/> (hämtad: 2017-09-27)

PTS (2) <https://www.pts.se/sv/Bransch/Internet/Robust-kommunikation/> (hämtad: 2017-09-27)

PTS (3) <https://www.pts.se/sv/Bransch/Internet/Robust-kommunikation/Atgarder/Nationella-Telesamverkansgruppen/> (hämtad: 2017-11-10)

Regeringen (1)

<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/06/trafikverket-ska-samordna-krisberedskap-och-det-civila-forsvaret-inom-transportområdet/> (hämtad 2017-11-10)

SCB (1) <http://www.sni2007.scb.se/snihierarki2007.asp?sniniva=A&snikod=F&test=20> (hämtad 2017-05-04)

SCB (2)

http://www.scb.se/contentassets/d3e15bbefe2a4ffa89d104a3ffcbe0e/am0201_2016k04_sm_am63sm1701.pdf (hämtad 2017-05-12)

Sveriges Byggindustrier (2015), De 50 största bygg- och anläggningsföretagen i Sverige efter omsättning 2015

Säkerhetsbranschen (1) www.sakerhetsbranschen.se (hämtad 2017-11-10)

Säkerhetsföretagen (2017), Säkerhetsföretagens årsrapport 2017 - Tryggare Sverige med växande säkerhetsföretag

TP SAMS (1) <http://www.tpsams.se/>

Transportföretagen (1) www.transportforetagen.se (hämtad 2017-11-22)

Intervjuer

Bevakning och säkerhet

Säkerhetsföretagen - Li Jansson, Branschchef, maj 2017

Securitas Sverige - Joachim Källsholm, VD, Rolf Joutsijärvi, Säkerhetschef, Richard Orgård, HR chef, augusti 2017

Nokas - David Larsson, VD, september 2017

Cubsec - Andreas Gyllestrand, VD, augusti 2017

IT och Telekom

IT & Telekomföretagen - Pär Nygårds, Näringspolitisk expert, Kajsa Frisell, Näringspolitisk expert, juni 2017

Telia - Robert Liljeström, ansvarig Public Affairs, Matilda Tidlund, Säkerhetschef, Kjell Karlsson, Ansvarig fysiska nätsäkerhetsfrågor, september 2017

Min Doktor - Daniel Persson, Affärsutvecklingschef, Siren Hofvander, Säkerhetschef, Petronella Warg, Kommunikationschef, september 2017

Bahnhof - Jon Karlung, VD, september 2017

Bygg och entreprenad

Sveriges Byggindustrier - Björn Wellhagen, Näringspolitisk chef

Skanska - Håkan Skotte, Arbetsmiljöingenjör, Björn von Sydow, Säkerhetschef koncernnivå, oktober 2017

Peab - Peter Martin, Säkerhetschef, september 2017

K360 - David Blomster, Economichef, september 2017

Kyl- och frystransporter

Transportföretagen - Ulf Perbo, Chef Näringspolitik, juni 2017

Götene Kyltransporter - Dennis Karlsson, VD, september 2017

Dala Kyl/Frys Transport AB - Daisy Fors, Transportledare, Tim Käck, Transportledare, augusti 2017

Kyl- o Frysexpressen Mälardalen AB - Niclas Jansson, Ägare, september 2017

Lagar och förordningar

Lag (2003:389) om elektronisk kommunikation (LEK)

Lag (2006:263) om transport av farligt gods

Lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar med mera

Lag (1974:191) om bevakningsföretag

Livsmedelslagen (SFS 2006:804) med tillhörande livsmedelsförordningen (SFS 2006:813)

Plan- och bygglagen (2010:900) med tillhörande förordning (2011:338)

Proposition 2014/15:109 Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020

Prop. 2016/17:1 Budgetproposition för 2017, Utgiftsområde 6

FOI-R--4551--SE

Trafikförordningen (1998:1276)

Yrkestrafiklagen (2012:210)

Bilaga 1

Branschbeskrivningar

Branschbeskrivningarnas fokus är främst att ge läsaren en generell överblick över vilka förutsättningar som råder för de intervjuade företagen idag. Dit hör exempelvis fakta om fördelning av aktörer på marknaden, viktiga lagar och förordningar, sysselsättning, samt branschen huvudsakliga leverans. För studiens vidkommande är det utöver den grundläggande informationen även intressant att lyfta fram vilken koppling branschen har till samhällsviktig verksamhet idag samt relation till krisberedskap och totalförsvaret.

Bevakning och säkerhet

Branschen i korthet

Säkerhetsbranschen utgör en del av sektorn skydd och säkerhet. Verksamheten, som finns representerad i många skilda samhällsmiljöer, syftar till att skydda liv, egendom och miljö.¹¹ Tjänsterna avser bland annat ordningshållning, värde-transport, butikskontroll och olika typer av bevakning.¹² Säkerhet och bevakning är en verksamhet som finansieras av såväl privata som offentliga aktörer som köper tjänsterna. Branschen domineras av några få företag där det största, sett till omsättning i Sverige, är Securitas, följt av Loomis.¹³ Sammantaget sysselsatte säkerhetsföretagen knappt 25 000 personer under 2016.¹⁴

Trygghetsfrågor blir alltmer centrala i svensk samhällsdebatt. Branschen växer med såväl traditionella bevakningstjänster som nya säkerhetslösningar i takt med digitaliseringen.¹⁵

Lagar och förordningar

Staten har reglerat branschen genom bland annat flera lagar och förordningar som anger krav på de anställda och verksamheten samt hur den statliga tillsynen ska gå till.

Regelverket för bevakningsbolag och väktare är relativt omfattande. För att få driva bevakningsverksamhet i företagsform behövs tillstånd (auktorisering) från

---

¹¹ Beroende- och konsekvensanalys, inte skydd och säkerhet, Offentligt arbetsmaterial från KBM:s projekt Samhällskritiska beroenden, KBM 2008 (Kriterier för studerade verksamheter: vara representativ för sektorn, vara viktig för flera andra sektorer samt vara viktig för att hantera eller för att motverka en kris.)

¹² Bevakningstjänsterna som utförs indelas i kategorier enligt Rikspolisstyrelsen (FAP 579-2):

¹³ Largest companies (1)

¹⁴ Säkerhetsföretagen (2017), Säkerhetsföretagens årsrapport 2017 - Tryggare Sverige med växande säkerhetsföretag, s.16

¹⁵ Transportföretagen (1)

länsstyrelsen, enligt lagen (1974:191) om bevakningsföretag. All personal hos bevakningsföretag måste också godkännas av länsstyrelsen, som även utgör tillsynsmyndighet.

Det finns olika regelverk för olika typer av vakter. Väktaren har samma rättigheter, skyldigheter och befogenheter som en vanlig medborgare, men ett förstärkt rättskydd, vilket innebär att brott eller hot mot väktaren räknas som brott mot tjänsteman. Enligt lagen (1980:578) om ordningsvakter får en person som inte är polis förordnas att som ordningsvakt medverka till att upprätthålla allmän ordning. En ordningsvakt lyder under polismyndigheten i det distrikt där han eller hon tjänstgör. Ordningvakten är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten, om det inte är uppenbart att den inte angår tjänstgöringen som ordningsvakt eller att den strider mot lag eller annan författning. Skyddsvakter bevakar anläggningar som är viktiga för rikets säkerhet och drift. De arbetar enligt lagen (1990:217) om skydd för samhällsviktiga anläggningar med mera och har i och med detta utökade befogenheter i förhållande till vanliga väktare. En skyddsvakt har vid sitt skyddsområde i princip samma befogenheter som polisen.

Koppling samhällsviktig verksamhet och relation till krisberedskap och totalförsvaret

Skydd och säkerhet utgör en av 11 sektorer som MSB har identifierat som samhällsviktiga. Exempel på viktiga samhällsfunktioner som sektorn utför är enligt MSB bevaknings- och säkerhetsverksamhet.¹⁶ Kopplingen till samhällsviktig verksamhet blir inte minst tydlig sett till vilka andra verksamheter som bevaknings- och säkerhetsaktörer stödjer med skydd och säkerhet, inom offentlig förvaltning och näringslivet. Branschens aktörer upprätthåller idag funktioner som alltså har kommit att utgöra förutsättningar för att andra sektorer och samhället i stort ska fungera.

Branschens relation till krisberedskap och totalförsvaret utövas inte genom någon formell kanal. Branschen samarbetar dock med Försvarsmakten (FM) kring dess försörjning av personal och organiserar utbildning för väktare med tidvis tjänstgöring inom FM.¹⁷

¹⁶ MSB (2013), Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet, s.14

¹⁷ BYA (1)

IT- och Telekom

Branschen i korthet

IT- och telekombranschen är svårdefinierad och låter sig inte enkelt inringas av tydliga beskrivningar och gränsdragningar.¹⁸ Övergripande kan dock sägas att branschen består av företag som är inriktade på att ta fram digital hårdvara, mjukvara och tjänster. Företagen i branschen arbetar exempelvis med programvaruproduktion, IT- och konsulttjänster, digitala tjänster, återförsäljning och service av hårdvara, och som teleoperatörer.¹⁹

Förenklat delar rapportförfattarna in branschen i två områden; publik telekominfrastruktur samt digitala tjänster. Området publik telekominfrastruktur innefattar utveckling, drift och underhåll av telenät. Däri ingår bredbands- och fibernät, mobila nät och den trafik som förmedlas. Digitala tjänster är en bred och snabbt växande kategori som utgörs av tjänster som har utvecklats ovanpå olika former av digitala plattformar, exempelvis molntjänster eller mobila applikationer.²⁰ Till det sistnämnda hör exempelvis musiktjänster som Spotify, företag inom e-hälsa, internetbanking m.fl. Det är främst till kategorin digitala tjänster som gränsdragningar kan bli utmanande. Ett exempel är musiktjänsten Spotify som å ena sidan är ett företag som levererar en musiktjänst, men å andra sidan är helt och hållet en digital plattform utan fysiska inslag.

Branschen präglas av hård konkurrens, men även stark tillväxt och snabb teknikutveckling som medfört ett ökat kompetensbehov, vilket i sin tur lett till stor brist på arbetskraft.²¹ En annan genomgående trend är den ökade användningen av digitala plattformar, vilket ökar mängden data som genereras och överförs i näten, något som inte minst påverkar tele- och bredbandsoperatörer.²²

Under 2015 sysselsatte branschen runt 200 000 personer i ca 50 000 företag. Sett till antalet anställda bland dessa företag utgjorde 97 procent små företag med 0-19 anställda. Endast 0,2 procent av företagen har 200 eller fler anställda.²³ Sett till företag inom publik telekominfrastruktur är det en handfull som dominerar. Vad gäller fast bredband innehar Telia Company, Telenor, Com Hem och Bahnhof tillsammans drygt 80 procent av marknaden.²⁴ Avseende mobilt bredband står Telia Company, Tele2, Telenor och Hi3G tillsammans för 96 procent av abonnemangen,²⁵ dessa aktörer är även de som äger egna nät och tillsammans står för 98 procent av den totala datatrafiken.²⁶

¹⁸ Intervju IT&Telekomföretagen, juni 2016

¹⁹ IT & Telekomföretagen (1)

²⁰ von Essen (2015), Akut och strukturell kompetensbrist i IT och telekomsektorn, s.7

²¹ Ibid. s. 3

²² PTS (2017), Svensk telekommarknad 2016, s. 7

²³ IT & Telekomföretagen (2)

²⁴ PTS (2017), Svensk telekommarknad 2016, s. 43

²⁵ PTS (2017), Svensk telekommarknad 2016, s. 31

²⁶ Ibid. s. 25. Även Nett1 äger nät och står för 2 procent av datatrafiken

Även om det är ett fåtal aktörer som dominerar marknaden finns ca 500 operatörer inom sektorn. Bland dessa återfinns både multinationella företag med ett stort antal kommunikationstjänster i ett flertal länder, likväl som mindre operatörer som erbjuder färre tjänster inom ett avgränsat geografiskt område. De är vanligt förekommande att branschens aktörer köper, säljer och hyr kablar, fiber och uppkoppling av varandra.

Lagar och förordningar

Utmaningen att rama in och dra gränser runt den här branschen gör det även svårt att peka ut exakt vilka lagar och förordningar som är relevanta då det är beroende av vilka aktörer som inkluderas. Generellt, för de företag som arbetar med att leverera digitala tjänster och som hanterar personuppgifter, är den kommande dataskyddsförordning som beslutades av EU i april 2016 av stor betydelse. Det är ett regelverk för behandling av personuppgifter som träder i kraft för alla medlemsstater i maj 2018 och ersätter personuppgiftslagen.²⁷

En annan central lagstiftning för IT- och telekombranschen är lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation (LEK) med tillhörande förordning (2003:396) som reglerar radio, tv, mobiltelefoni, fast telefoni och datakommunikation. Förordningen i sin tur reglerar Post och telestyrelsens (PTS) arbete som är tillsynsmyndighet.

I LEK finns en bestämmelse om driftsäkerhet som gäller för alla som tillhandahåller elektroniska kommunikationsnät eller tjänster.²⁸ Syftet är att skapa effektiva elektroniska kommunikationer som har en grundläggande driftsäkerhetsnivå. Det handlar då om att upprätthålla funktion och tillgänglighet, samt uthållighet vid extraordinära händelser. Enligt LEK måste alla med avsikt att tillhandahålla vissa kommunikationsnät och kommunikationstjänster anmäla detta till PTS som även genom sin anmälan åläggs att betala vissa avgifter.²⁹

Koppling samhällsviktig verksamhet och relation till krisberedskap och totalförsvaret

År av digitalisering har gjort att samhället blivit alltmer beroende av väl fungerande och säkra elektroniska kommunikationer, och grundläggande för ett IT-samhälle är att infrastrukturen, näten och knutpunkterna fungerar och är skyddade mot avbrott, sabotage och andra incidenter. IT- och telekombranschens aktörer upprätthåller idag en funktion som alltså har kommit att bli en grundläggande förutsättning för att andra sektorer och samhället i stort ska fungera. Information och kommunikation är därför en av 11 sektorer som MSB har identifierat som samhällsviktiga. Exempel på viktiga samhällsfunktioner som sektorn information och kommunikation ombesörjer är enligt MSB telefoni (mobil och fast), internet,

---

²⁷ Datainspektionen (1)

²⁸ Lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation (LEK)

²⁹ PTS (1)

radiokommunikation, distribution av post, produktion och distribution av dagstidningar, webbaserad information, sociala medier m.m.³⁰ Kopplingen till samhällsviktig verksamhet blir inte minst tydlig sett till vilka andra verksamheter som IT- och telekomaktörer stödjer med samhällsviktig kommunikation, exempelvis inom hälso- och sjukvård, skydd och säkerhet, offentlig förvaltning och ett flertal andra samhällsviktiga verksamheter.

Branschens relation till krisberedskap och totalförsvaret kanaliseras främst genom myndigheterna PTS och MSB. Den förstnämnda har som tillsynsmyndighet till uppgift att arbeta för säkrare elektroniska kommunikationer i fred, kris och ur ett beredskapsperspektiv. PTS ska kontinuerligt arbeta med att öka robustheten i näten, aktuella insatser berör kraftförsörjning, reservkraft, redundans och kvalitet.³¹ MSB i sin tur genom sin uppgift att samordna arbetet med samhällets informationssäkerhet. Däri ingår att stödja förebyggande åtgärder och att främja ett systematiskt långsiktigt arbete på alla nivåer i samhället.³²

Två exempel på existerande forum som är relevanta för krisberedskap och totalförsvaret är Nationella telesamverkansgruppen (NTSG) och Samverkansområde Teknisk infrastruktur (SOTI). NTSG är ett frivilligt samarbetsforum vars syfte är att stödja återställandet av den nationella infrastrukturen för elektroniska kommunikationer vid allvarliga störningar och extraordinära händelser i samhället. PTS är för tillfället ordförande och bistår med administrativt stöd.³³ SOTI i sin tur är ett av MSB:s sju samverkansområden med syfte att minska sårbarheten och reducera konsekvenserna av störningar och avbrott i den tekniska infrastrukturen. Målet med SOTI är att stärka ansvariga aktörers förmåga att förebygga och hantera händelser som medför störningar i teknisk infrastruktur.³⁴

Bygg och entreprenad

Branschen i korthet

Begreppet bygg- och entreprenad beskriver verksamhet inom byggnation och anläggning. Enligt SCB:s standard för svensk näringsgrensindelning (SNI) delas byggverksamhet in i kategorierna byggande av hus, anläggningsarbeten samt specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet. Exempel på verksamheter som ingår i begreppet byggverksamhet är nybyggnation, reparationer, tillbyggnad och ombyggnad av byggnader. Verksamheten omfattar även andra konstruktioner såsom motorvägar, gator, broar, tunnlar, järnvägar, flygfält, hamnar och elled-

---

³⁰ MSB (2013), Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet, s.14

³¹ PTS (2)

³² MSB (1)

³³ PTS (3)

³⁴ MSB (2)

ningar. Även samhällsbyggnadssektorn förekommer som begrepp och inkluderar även företag inom fastighetsförvaltning och byggmaterialindustri.

Byggbranschen sysselsätter ca 300 000 personer i Sverige.³⁵ De fem största företagen, sett till omsättning i Sverige, är Peab, Skanska, NCC, JM och Veidekke.³⁶ Ett byggprojekt involverar oftast en lång kedja av aktörer och underleverantörer vilket bidrar till att byggnationer ofta är komplexa med många dimensioner att kontrollera. I högkonjunktur behöver de större företagen ta in fler underleverantörer för att kunna täcka behovet av arbetskraft, det i sin tur leder till att små och medelstora företag växer samt att arbetskraft från andra länder används i högre utsträckning. Det är dock svårt att ange hur stor andel utländsk arbetskraft som idag verkar inom branschen.³⁷

Vidare är branschen starkt präglad av avvecklad redundans och effektiviseringar, vilket medfört att produktion och leverans sker utifrån ett precist behov vid en precis tidpunkt.

Lagar och förordningar

Exempel på viktiga författningar som reglerar verksamheten inom området är Plan- och bygglagen (2010:900) med tillhörande förordning (2011:338). I Boverkets regler för byggande (BFS 2011:6) finns föreskrifter och allmänna råd om bland annat tillgänglighet, bostadsutformning, driftutrymmen, brandskydd och säkerhet vid användning. Andra viktiga författningar för branschen är miljö-, arbets- och arbetsmiljölagstiftningen med tillhörande förordningar och myndighetsföreskrifter. Utöver det som regleras genom författningar finns det även frivilliga bestämmelser som tillämpas brett inom branschen.

Koppling samhällsviktig verksamhet och relation till krisberedskap och totalförsvar

Enligt MSB utgör bygg- och entreprenadverksamhet en viktig funktion inom sektorn handel och industri.³⁸ MSB har påtalat vikten av att lyfta frågor om hot, risker och viktiga samhällsfunktioner i ett tidigare skede i plan- och byggprocessen för att stärka samhällets funktionalitet.³⁹ Förutom några stora statligt ägda företag inom infrastrukturområdet dominerar sektorn av privata aktörer. Det finns ingen myndighet som i sina uppgifter har att reglera, följa upp eller utöva tillsyn i frågor om krisberedskap inom branschen eller funktionalitet i sektorns samhällsviktiga verksamheter i fred.

Viss reglering finns för att möjliggöra skydd och krav vad gäller företagens verksamhet som berör rikets säkerhet. Det finns möjligheter att undanröja hinder

---

³⁵ SCB (2)

³⁶ Sveriges Byggindustrier (2015), De 50 största bygg- och anläggningsföretagen i Sverige efter omsättning 2015, s.3

³⁷ Intervju Sveriges Byggindustrier, juni 2017

³⁸ MSB (2014), Vägledning för samhällsviktig verksamhet, s. 17

³⁹ MSB (2013), Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet – en övergripande idé, s.17

för samhällsviktig byggnation genom expropriationslagstiftningen samt möjlighet till undantag från bygglov för vissa anläggningar inom totalförsvaret. Branschen inkluderar omfattande fysiska flöden och är således starkt beroende av fungerande transporter.

Under och efter en kris eller krig är branschens resurser särskilt viktiga för bland annat reparationer och återuppbyggnad av byggnader och infrastruktur, uppförande av tillfälliga lösningar samt ombyggnad av lokaler till andra ändamål. Kopplat till det militära försvaret kan även insatser inom fortifikatoriskt skydd och fältarbeten nämnas, samt den sedan år 2007 nedlagda organisationen Byggnads- och reparationsberedskapen (BRB).

Kyl- och frystransporter

Branschen i korthet

Behovet av kyl- och frystransporter har ökat i stor omfattning till följd av en ökande rationalisering av lagerkapacitet, som medfört att det idag finns stora centrallager där varor förvaras i väntan på distribution. För när gods är i behov av kylda transporter rör det sig ofta om olika former av livsmedel. Större aktörer inom kyl- och frystransporter i Sverige är Bring Frigo⁴⁰, DB Schenker Coldsped⁴¹, Kyl- o Frysexpressen och Götene Kyltransporter. Förutom rullande materiel har företag inom området också anläggningar för lagring och omlastning av kylda varor.

Aktörer som arbetar med kyl- och frystransporter har utrustning och kompetens som skiljer sig från andra former av godstransporter, då de ställer stora krav på utrymmen för godset samt att dessa håller rätt temperatur för att inte kvaliteten ska försämrans under transporten. Alla transportutrymmen för livsmedel definieras som livsmedelsanläggningar, vilket innebär att alla fordon och lastutrymmen som används för transport av frysta och kylda livsmedel ska vara isolerade, utrustade med kylaggregat, luftcirkulationssystem och temperaturmätning samt utformade för minsta möjliga temperaturförlust med mera.⁴²

Lagar och förordningar

Det finns en omfattande författningsreglering inom transportområdet, i huvudsak specifik för respektive trafikslag. Huvuddelen av den nationella lagstiftningen på området har sitt ursprung i EU-rättsakter och i internationella konventioner. För de som transporterar gods på landsväg är bland annat Trafikförordningen (1998:1276), Yrkestrafiklagen (2012:210) och Lagen (2006:263) om transport av farligt gods relevanta författningar. Regelverken kring hantering av livsmedel är i hög grad inriktad på livsmedelshygien och omfattar hela kedjan från primärproduktion till butik/restaurang. De enskilda aktörerna i kedjan ansvarar för

⁴⁰ Bring Frigo ingår i Bringkoncernen som ingår i den norska statligt ägda Posten Norge-koncernen.

⁴¹ DB Schenker Sverige AB är dotterbolag till tyska statliga Deutsche Bahn

⁴² Föreningen Fryst och Kyld Mat (2016), Rätt temperaturer under lagring och transport, s. 17-18

livsmedelshygien, vilket ställer krav på en omfattande egenkontroll. Myndigheternas roll är därför främst att övervaka och kontrollera företagens program för egenkontroll.

Den svenska livsmedelslagstiftningen bygger på Europaparlamentets och Europarådets förordningar och direktiv. Förordningarna gäller i alla EU-länder och är överordnade det enskilda landets lagstiftning, där direktiven inarbetas. I Sverige gäller livsmedelslagen (SFS 2006:804) och livsmedelsförordningen (SFS 2006:813). Livsmedelsverket svarar för att den svenska lagstiftningen anpassas till gällande regelverk samt utfärdar föreskrifter med mera. Det finns även riktlinjer för livsmedelshantering utarbetade på branschnivå.

Koppling samhällsviktig verksamhet och relation till krisberedskap och totalförsvaret

Vägtransporter utgör en viktig samhällsfunktion inom transportsektorn.⁴³ Genom studiens fokus på kyl- och frystransporter finns det, genom det beroende som flera samhällsviktiga verksamheter har av fungerande transporter, en koppling även till livsmedelsförsörjning. Det finns inget samverkansområde (SO) specifikt för livsmedelsförsörjning. Främst är de berörda myndigheterna Livsmedelsverket, som ingår i SO Farliga ämnen och SO Teknisk infrastruktur samt Jordbruksverket som ingår i SO Farliga ämnen.

Bland befintliga strukturer för krisberedskap hanteras vägtransportfrågor främst inom SO Transporter (SOTP). Det bildades 2015 dessutom ett forum för samverkan mellan såväl offentliga som privata aktörer inom transportområdet benämnt Transportsektorns samverkan inför samhällsstörningar (TP SAMS).⁴⁴ Enligt ett regeringsbeslut 2017 ska Trafikverket utveckla och samordna beredskapsfrågor inom transportområdet.⁴⁵ När det gäller samordning av beredskapsplanering för livsmedelsförsörjningen, i leden efter primärproduktionen, är Livsmedelsverket nationellt ansvarig myndighet.

---

⁴³ MSB (2013), Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet, s. 14

⁴⁴ TP SAMS (1)

⁴⁵ Regeringen (1)

Lagar och förordningar

Nedan följer en övergripande genomgång av lagar och förordningar som är relevanta ur ett näringslivs- och beredskapsperspektiv.

Lag (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap

§ 7 Vid höjd beredskap skall de enskilda organisationer och företag som enligt överenskommelse eller på annan grund är skyldiga att fortsätta sin verksamhet i krig vidta de särskilda åtgärder i fråga om planering och inriktning av verksamheten, tjänstgöring och ledighet för personal samt användning av tillgängliga resurser som är nödvändiga för att de under de rådande förhållandena skall kunna fullgöra dessa skyldigheter.

Förordning (2015:1053) om totalförsvaret och höjd beredskap

4 § Varje myndighet ska i sin verksamhet beakta totalförsvarets krav. I myndigheternas planering för totalförsvaret ska det ingå att myndigheten under höjd beredskap ska fortsätta sin verksamhet så långt det är möjligt med hänsyn till tillgången på personal och förhållandena i övrigt.

Myndigheternas planering för totalförsvaret ska ske i samverkan med de statliga myndigheter, kommuner, landsting, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda

Lag (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarensplaneringen

Lagen omfattar bestämmelser för ägare av anläggningar, näringsidkare samt arbetsgivarorganisationer och arbetstagarorganisationer. I den tillhörande förordningen (1982:1005) anger regeringen vilka myndigheter som har rätt att utkräva deltagande m.m. från de aktörer som lagen omfattar.

1 § Ägare eller innehavare av industriella anläggningar, andra näringsidkare samt sådana arbetsgivarorganisationer och arbetstagarorganisationer som avses i 6 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, är skyldiga att på begäran av den myndighet som regeringen bestämmer (totalförsvarsmyndighet), delta i totalförsvarensplaneringen enligt bestämmelserna i denna lag.

Förordning (1982:1005) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarensplaneringen

1 § Rätt att begära upplysningar eller att begära medverkan enligt lagen (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarensplaneringen tillkommer - förutom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap - följande totalförsvarsmyndigheter, nämligen Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk, Socialstyrelsen, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Post- och telestyrelsen, Trafikverket, Sjöfartsverket, Transportstyrelsen, Finansinspektionen, Statens jordbruksverk, Statens livsmedelsverk, Kommerskollegium, Tullverket, Arbetsförmedlingen,

Affärsverket svenska kraftnät, Tillväxtverket, Statens energimyndighet och länsstyrelserna. Förordning (2010:127).

Förfogandelag (1978:262) + Förfogandeförordning (1978:262)

Lagen omfattar bestämmelser kring rätten att ta egendom och tjänster i anspråk för totalförsvarets behov. Den tillhörande förordningen omfattar bestämmelser kring vilka myndigheter som får besluta om förfogande, företrädesrätt till egendom, besluts innehåll m.m., taxor, besiktning, lokala värderingsnämnder, handläggning av ersättningsärenden, utbetalning av ersättning, uppgiftsskyldighet m.m. samt särskilda bestämmelser.

1 § Regeringen får föreskriva att 4 - 6 §§ helt eller delvis skall tillämpas från tidpunkt som regeringen bestämmer,

1. om Sverige är i krigsfara,

2. om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara och om det till följd av dessa förhållanden föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på egendom av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen,

3. om det är nödvändigt att med hänsyn till försvarsberedskapen inkalla totalförsvarspliktiga till tjänstgöring med stöd av 4 kap. 7 eller 8 § lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

4 § För att tillgodose totalförsvarets eller folkförsörjningens ofrånkomliga behov av egendom eller tjänster, som icke utan olägenhet kan tillgodoses på annat sätt, får för statens eller annans räkning förfogande ske enligt denna lag.

Förfogande får icke riktas mot staten.

Förordning (1992:390) om förberedelser för leverans av varor och tjänster

Förordningen omfattar bestämmelser kring bl.a. identifiering av myndigheters behov, avtal för säkerställande av varor och tjänster samt företagsplanläggning.

1 § Myndigheter under regeringen som behöver tillförsäkra sig leverans av varor och tjänster som är viktiga för totalförsvaret under förhållanden som avses i 1 § eller 2 § första stycket förfogandelagen (1978:262) ska anmäla behovet till någon av de myndigheter som är bevakningsansvariga myndigheter enligt förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap. Förordning (2015:1055).

2 § De myndigheter som är bevakningsansvariga myndigheter enligt förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap ska träffa avtal med företaget om att dessa under förhållanden som avses i 1 § ska tillhandahålla varor och tjänster (företagsplanläggning).

Myndigheten får dock lämna tillstånd för annan myndighet att träffa sådana avtal. Förordning (2015:1055).

Förordning (1992:391) om uttagning av egendom för totalförsvarets behov
I förordningen meddelas föreskrifter för förberedelse för förfogande enligt förfogandelagen (1978:262) över mark, byggnader, fartyg, luftfartyg, fordon, radioanläggningar och hundar som myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter under sådana förhållanden som avses i 1 § eller 2 § första stycket förfogandelagen. Förordningen omfattar bestämmelser kring uttagning av mark och byggnader, uttagning av fartyg, uttagning av luftfartyg, uttagning av fordon, uttagning av radioanläggningar, uttagning av hundar samt övriga bestämmelser.

Ransoneringslag (1978:268)

Lagen omfattar bestämmelser kring när och hur ransoneringslag får genomföras, reglering av handel m.m., särskilda avgifter, inlösen, förfogande, ersättning, ransoneringsbevis, uppgiftsskyldighet m.m., vite m.m., ansvarsbestämmelser m.m. samt särskilda bestämmelser inklusive överklagan.

6 § Om det är nödvändigt för hushållning med förnödenhet som är av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen, får regeringen föreskriva att förnödenheten

1. under viss tid icke får saluhållas, utbjudas mot vederlag, överlätas eller förvärvas,

2. får saluhållas, utbjudas mot vederlag, överlätas eller förvärvas endast i den ordning och på de villkor som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer,

3. får användas endast för de ändamål, på de villkor och med de begränsningar som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Krigshandelslag (1964:19)

Lagen omfattar bestämmelser kring inskränkning: Utfästelse, som innebär inskränkning i friheten att till riket införa eller ur riket utföra eller inom riket förfoga över vara eller att fortskaffa eller eljest befordra vara till, från eller inom riket, skall, om inskränkningen är eller kan antagas vara av beskaffenhet att tjäna främmande makts intresse, icke vara gällande med mindre tillstånd till utfästelsen lämnats.

Lag (1976:295) om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap

Näringsidkare kan genom lagen åläggas att medverka i försörjningsberedskapen. De näringsidkare som berörs kan åläggas att upplåta lagerutrymme åt staten. Utöver det kan näringsidkare åläggas att köpa varor från statens lager – för att det ska finnas omsättning av varulagret. Berörda näringsidkare är stora förbrukare av för folkförsörjningen viktiga varor som staten lagrar för krigsfara eller krig.

1 § Näringsidkare som i icke obetydlig omfattning förbrukar sådan för folkförsörjningen viktig vara, som staten håller i lager för att utnyttjas när krig eller krigsfara råder eller införseln av varor till riket minskar av annan anledning, kan åläggas att

1. till staten upplåta befintligt lagerutrymme eller plats för uppförande av sådant utrymme,

2. inköpa vara från sådant lager, om det behövs för omsättningen av varulagret.

Åläggande enligt första stycket meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

Förordning (1977:741) om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap

Förordningen ansluter till lagen (1976:295) om lagring. I förordningen anger regeringen bl.a. vilka myndigheter som meddelar åläggande. Förordningen gäller men är inte uppdaterad sedan en tid.

Lag (1992:1402) om undanförsel och förstöring

Avser undanförsel och förstöring under krig(-sfara) av egendom som har betydelse för totalförsvaret. Lagen möjliggör för staten (regeringen/myndighet) att förelägga ägaren/innehavaren att föra undan eller förstöra egendom. Vidare kan staten ta företags m.fl. transportmedel, byggnader, m.m. för undanförsel/förstöring av egendomen. Ägaren får i fredstid föreläggas att delta i planering och förberedelser. (Lagen gäller även egendom av stor historisk eller kulturell betydelse.)

Näringslivet har åter hamnat i fokus för den återupptagna totalförsvarsplaneringen. De senaste decenniernas strukturförändringar har bidragit till att samhällets beroende av näringslivets resurser har ökat för att klara av såväl kriser i vardagen som större samhällsstörningar och höjd beredskap. Vad som hittills i stor utsträckning präglat planeringen är dock att ansvariga aktörer talar om näringslivets viktiga roll istället för att prata med företagen om densamma.

När näringslivet nu åter ska engageras i försvaret av Sverige är det viktigt att belysa företagens perspektiv för hur samhällets behov och företagens resurser ska kunna mötas på ett sätt som främjar försvareffekten och samtidigt kan vara gynnsam för näringslivet. Genom intervjuer med branschorganisationer och företag i fyra olika branscher bidrar denna rapport med kunskap om näringslivets perspektiv på sin roll i det moderna totalförsvaret.